ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ԱՒԱՆԴ
ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
ԱԶԳԱՅԻՆ
ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
38ՐԴ ՏԱՐԻ
1908
8 ԱՊՐԻԼ ԹԻՒ 15
ԽՄԲԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԷՆ
Մ. ՄԱՏՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ
ԻԶՄԻՐ
M. MATHIASSALIAN Grs Smyrne

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ	Ճշմարտութեան Վարագոյրը	337
Կ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ	Համր Սէր	342
ՆՈՐ ԱՇՈՒՂ	Պզտիկ Երգեր	347
	Գ. Յ. Բաբազեան	348
ՏԻԿԻՆ ԱՐԹՕ	Ն. Հայնէի Սիրերգը	350
Յ. ԱԼՓԻԱՐ	Տատիներուդ Մուսան	353
Մ. Կ. ՄԱԹԻԿԵԱՆ	Գիտութիւնը Ուսաչ եւ Հիմա	354
	Թմբագլին Էջը	358
	Լրաքաղ	360

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒԹ

ԱՏԱՆԱ.— *Բաժ. Թ. 173.— Ձեր նախապէս ծանուցած գումարը՝ ինչպէս և նամակով գրած էիք՝ ցարդ չենք ստացած։*

ՄԱՐԶՈՒԱՆ.— *Բ. Թ. 300.— Իզմիլի նպաստատուէը չէ հասած այդ գումարը։*

ՊԷՆՏԷՐ-ԿԻԱՋ.— *Բ. Թ. 303.— Ստացանք, պիտի պատասխանենք։*

ԿԵՍԱՐԻԱ — *Բ. Թ. 176.— Ծանուցուած գումարը չենք ստացած։*

SABAS J. MOHBAT

BEEYROUTH (Syrie)

Grand Dépot de Dents & Caoutchoucs

FONDÉ EN 1863

The first & the largest Depot in the Levant

ՍԱՊԱՍ Ժ. ՄՈՀՊԱԳ

ՊԷՅՐՈՒԹ

Մեծ Մթերանոց ակռաներու և բաուչուքներու

Հիմնուած 1863ին

Ամեն առաջնակարգ և մեծ մթերանոցը Ընկերքի մէջ

Գրական Վաճառք

ՄԻԱՄԻՏԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

ՋԻՑԻՔ-ՍԱՐԱՑԻՔ

Թեման հետաքրքրաշարժ ու գուտ գրական ոյլ սիրավէպը որ ժամանակին այնքան ընդունելութիւն գտաւ ու գնահատուեցաւ ընթերցողներու սահմանափակ շրջանակի մը մէջ, այս անգամ կերքի ձեւով հրապարակ եկած է, աւելի դիւրամատչելի ու ժողովրդական ըլլալու համար։ Ընտիր տպագրութիւն։ Գեղարուեստական կազմ։ Էջ 280 գին 7 կրշ.։

Կեդրոնատեղի Օրնիկ և Ընկ. Պոլիս Շէրին խան թ. 7։ Կը գտնուի ամեն գրախանութի քով և «Ն. Մատուլ»ի Գրատունը։

ՕՄԷԿԱ

ՏԻԵԶԵՐԱՀՌՉԱԿ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԺԱՄԱՑՈՅՑԻ

ԵՒՐՈՊԻՈՑ ԱՄԵՆԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐԸ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ 1848ԻՆ

ՕՄԷԿԱ ՈՍԿԻ ԱՐԾԱԹ ՆԻԶԱԼ ՊՈՂՊՈՂԱՑ ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐ

ՕՄԷԿԱ *Մեծագոյն մրցանակ*
1900ի Բարիզի ցուցահանդէսէն

ՕՄԷԿԱ — *Ձեր ժամացոյցերու յատկութիւնները են՝*

Ճշդապահութիւն, տոկունութիւն և նորոգութեան դիւրին միջոցներ

ՕՄԷԿԱ *Դիւրամատչելի գիներով ծախուած ժամացոյցերու ամենէն սքանչելիները են*

ՕՄԷԿԱ *Ձեզ մարդու գրպանին վրայ գտնուելիք միակ ժամացոյցն է ատոր*

ՕՄԷԿԱ

Անմրցելի, անբաղդատելի միակ ժամացոյցները են ասոնք

Գիտել առ միակ ներկայացուցիչն՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

Շուխա - Պէզէրճեան Թիւ 2 — Իզմիր

Միեւնոյն վաճառատան մէջ կը գտնուին նաեւ մեծ մրցքի մը ուրիշ ամէն տեսակ ժամացոյցներու պատից եւ կիներու հմտար շղթաներ գոհարեղէններ ինչպէս նաեւ ժամագործներու եւ ակներիչներու յատուկ ամէն տեսակ գործիքներ։

Յանձնարարութիւնք փութով եւ պատուատար կերպով կը դիտուին։

ԹԷ ԻՆՉՈՂ ՀԱՄԱՐՎԻ ՉԵՐ ԹՈՓԵՐԸ ԱՒՈՂՋ ԸՆԴՈՒՆԵՆ

Ե Ն

Առանց յորեորու, պիտի մեռնինք: Եւ երբ մենք յորեորը կը վիճակի մը մէջ չենք, չի՛ կրնանք ապրիլ:

ԷՄԻԼԻԱՆ ԱՓՕԹՔ

զուտ մօրիս ձկան

ՊՈՕՆՇԻՆԸ ԿՈՒՐԾՔԻ ԻՋՈՒԱԾՔԸ ԴԺՈՒԱՐԱՇՆՋՈՒԹԻՒՆԸ

դեղարանները

եղբայրս

դեղի մթերանոցները

Ա. ՕՐԲԵԼԵԱՆ ՃԻՊՈՒԴԻ

իր բարեկամներուն պատիւ ունի Յայտնել, թէ 1 Յունվ. 1908էն սկսելով հիմնած է առեւտրական տուն մը, որ յանձնակատարութեամբ, ներածումով և արտածումով պիտի զբաղի:

Մանաւորապէս ուշադրութիւն կը հրաւիրէ Յոքոյի և Հարարի ապրուստի ապրանքներու վրայ, որոնցմէ պատրաստ է 3 Քիլոնոց արկղերով Օֆայթայիկ ածան մի նմուշ:

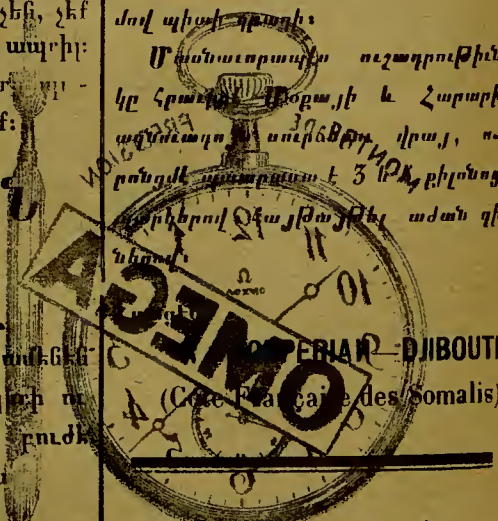

OBERIAN — DJIBOUTI

(Côte Française des Somalis)

ԷՆԹԷՐՆԱՍԻՕՆԱԼ

(L'Internationale)

ԾՈՎԱՅԻՆ ԱՊՍՇՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ՏԻՒՆԷԼՏՕՐՖ

Ընկերու թիւնս ծովային ապահովագրութեան գործերով կը զբաղի, հաշտ պայմաններով:

Խօսքերի ընդունող

Լ. եւ Լ. ՎԱՐՊԵՏԵԱՆ

"THE GRESHAM"

"ԿՐԷՇԱՄ"

ԿԵԱՆՔԻ ԱՆԿԱԽԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ԼՈՆՏՈՆ

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԱԾ 1848ԻՆ

Գոյ/ Ընկերութեան	Ա. Ո.	*9014,532*
Տարեկան հասոյթ	» »	*1,438,659*
Վճարուած գումարներ	» »	*20,474,666*

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻ **ԼՈՆՏՈՆ**

Ընկերութեան Ապահովագրական բնդհանուր կանոններու ձէջ մտնելով 24 րդ. յօդուածը խնամ ուշադրու ըլլալով կ'ներկայենք, որով «Ընկերութիւնը կ'ընդունի Օժանդեան գատարաններու վճիռները ո՛և է տարբերութեանց առջև

Աւելի ընդարձակ տեղեկութեանց համար դիմել ընդհանուր գործակալներուն.

ՇԱՐԼ ՈՒԻԹՕԼ եւ ԸՆԿ.
C. WHITTAL & C°

ՆՈՐԹԹՀԷՔՔՆ

(NORTHERN)

ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Իգմիրի Գործակալութիւն հաստատուած 1864էն ի վեր

Դրամագլուխ Ընկերութեան	Լ. Ս.	*3,000,000*
Տարեկան հասոյթ	» »	*1,600,000*
Պահեստի գումար	» »	*6,673,000*

Ընկերութիւնս նպաստաւոր պայմաններով կապահովագրէ անշարժ կալուածներ, գործարաններ, ամէն տեսակ ապրանքներ եւն. եւն.

Տեղեկութեանց համար դիմել առ

ՃԷՅՄՍ ՀԱՔԳԷՆՍՕՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼ ԼՋ ԼԻՒ ԵՒ ԳՈՒՐ ՀՈՒՐ
Ծրուանիայ թաղ, Բասմա Արուրյուհիւր

آغوب بوستانجيان

ՀԷՐԷՓԷԻ ԿԱՑՄԵՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ
ԻԶՄԻՐԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՅԱԿՈԲ ՊՈՍՔԱՆՃԵԱՆ

ՀԷՐԷՓԷԻ ԿԱՑՄ. ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ հանրածանօթ և համբաւաւոր
աթոռադրութիւններէն կ'գանուին այժմ իզմիրի մասնաճիւղին մէջ, ինչպէս
իսկ եւրոպական ամենամօտ տեսակներ գերազանցող,

ՄԵՏԱՔԻԼ ՇՐՋԱԶԳԵՑՈՂՆԵՐ

ՊԱՈՒԶԻ ՀԱՄԱՐ ՏԵՒԱԿ ՏԵՒ Կ ՄԵՏԱՔԻԼԵԱՑ ԿԵՐՊԱՆՆԵՐ
ԳԱԼՈՒԽԻ ՄԵՏԱՔԻԼԵԱՑ ՍԱՒԼԱՆԵՐ, ՄԵՏԱՔԻԼԵԱՑ ԹԱՇԻԽ ԿՈՒՐ
ԳԱԶՄԻՐՆԵՐ, ՁՈՒՀԱՆԵՐ, ԳՈՐԳԵՐ
ՍԻՏՃԱՏԻՆԵՐ ևևն. ևևն.

Կ'արժէ աչքէ անցնել ինչ որ իրապէս գրաւիչ է՝ առանց ո՛չ սուտ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԱՍԷՐ

ՅՕԳՈՒՏ ՏԱՐԻՔ

8 ԱՊՐԻԼ 1908 — Թիւ 15

ՀԱՅՈՑ ՀԱՐՑԸ

Արեւելեան Մամուլի պետական թղթակիցը՝ Ազգասէր, Մասիսի եւ իր մեջ ծագած հարցազրոյցութեան մը մեծ հանգամանութիւններ տալով, պետական կարգ մը խնդիրներու շուրջը յանգած էր եզրակացութիւններու, որոնց մասին պէտք եմ խօսիլ, լուսաբանելէ եւ մեկնելու համար պատճառք։ Ասիկա պարտք մըն է, որուն մէջ պէտք չեմ թերանալ, որովհետեւ Ազգասէր իր վճիռներով կատարեալ տակ ձգած էր գրեթէ արժանապատուութիւնը, անկեղծութիւնը, վարքը, հանգամանքները եւ դաւանանքը Մասիսի խմբագրին։ Այդ պարարքը կատարելու համար՝ չպիտի դիմեմ երբէք անարգալից լեզուով մեջբերու, որով Ազգասէր ամչնալու աճապարկոտ եւ յանդուգն վճիռներ էր ուղեցած։ [՝՝՝ Ծ. Խ.]

Կ՚ամբաստանուի Մեծարենցի դէմ «խուռ պայքար» մը մղած ըլլալու հեթանոսութիւնով, անոր համար որ՞ պատճառ մը ծագեր է «սիրուած բանաստեղծ»ին Միսաքեան գործը «Մասիսի Մատենադարան» չընելու, ին չպէս ծրագրուած էր կանխապէս։ Ասիկա ձրի հեթանոսութիւն մըն է, որովհետեւ 1. Դեռ ո՛չ մէկ քննադատութեան մէջ Միսաքեան վարկաբեկող խօսք մըն եմ ըլլած, այլ իմ մտածումներս, դատումներս ուղղուած են մի՛ւս Մեծարենցի՝ Նոր Տաղերով ա՛յսօր բանաստեղծութեան դէմ. 2. Միսաքեան «Մասիսի Մատենադարան» չընելու պարագան Մեծարենցի համախոհներուն եւ թերեւս չատ մը ուրիշներու ալ կապածին պէս՝ դատ ստիպող պատճառ մը չկրնար ըլլալ ինձի համար՝ որպէսզի ո՛ր եւ է տանելութեան դպացած անուշադրութեան համար հեղինակին դէմ. յոգնակատակիր ինձ պէտք ունենայ թերեւս զայրանալու. 2. Առելութիւն եւ անձնական հակառակութիւն չեն կրնար երբեք պատճառներ ըլլալ ինձի՝ հեղինակի մը դէմ պինդելու

համար, և ի՛նչ բան որ պիտի դառ է դէմ ելլելու Մեծարենցի Նոր Տաղերով սկսած բանաստեղծութեան, պրակին դասաւորանքի մը և դասի մը անուանով եղած քննադատութեան մը ձգտումը ունի լոկ, և ուրիշ ոչի՛նչ։ Թէ այդ բանին մէջ ո՛րչափ իրաւունք ունիմ, կրնան հասատատել ըմլամահ միտքեր, ներշնչուիլ այդ քննադատութիւններէն և այն բանաստեղծութիւններէն՝ որո՛նց վրայ միայն եղած է խօսքս։ Իսկ երբ մէկը ելլէ հարցնել թէ՝ էջմ ճանչնար Մեծարենցը և իր բանաստեղծութիւնը, երբ կը ծրագրէինք Միսաճանը «Մասիսի Մատենադարան» ընել, այն առեն բաւական կը գտնմանամ, որովհետև հեղինակ մը ճակատագրուած չէ՛ իր ամէ՛ն գործերուն և միտքի ամէ՛ն ժամերակաչրջաններուն մէջ մէկ չափանիշով գտուելու, և Միսաճանը կրնայ բանաստեղծութեան խոստմնալից ճաճանչ մը ատեսել, մինչ Նոր Տաղեր մը և յաջորդ գործեր՝ կրնան այդ կերպ սկսած բանաստեղծութեան մը մահը գուժել, ինչպէս իրապէսին ալ է այս պարագային։ Ահա՛ թէ ո՛ւր կը կայանայ ներքութիւնը խնդիրին, հարց մը՝ որուն չտուեր չեն ուզեր կամ չեն կրնար թափանցել, և հաւնուած Միսաճանի մը հեղինակին Նոր Տաղեր գործին ու յաջորդ արտադրութիւններու քննադատութեան մէջ, կը նկրտին անպատճառ տեղութիւն մը նչմարել, ենթադրական տեղութիւն մը՝ զոր չեմ գիտեր ի՛նչ բանէ կրնան հեռացնել։ Իմ մասիս, մինչև հիմա որ և է պատճառ չգտայած չունիմ այդ տեսակ ղպայումով մը տադրուելու գլուխ մը դէմ որուն գործն է միայն դիս չհանգրգռելը։ Եթէ Միսաճանին «Մասիսի Մատենադարան» չըլլալու պարագան, —պատճառներով՝ որոնց տղայական հանգամանքը բաւական խեղաթիւրուած(*) գոյներով նկարագրել փութալու չէ՛ թերացած Մեծարենցի սիրակցորդ հասկասհնելէն Պրն. Թումեան,— վչտացնելու չարժառիթ մը կրնար ըլլալ, վչտացողը և վիրաւորուողը տպահովաբար ես չէ՛ որ պէտք էի ըլլալ, որչափ նոյնինքն Միսաճանին հեղինակը, զրկուելուն համար պատիւ մը, որուն արժէքը գնահատել գիտնալո՛ւն էր հարկաւ որ՝ կը փութար իր գործը յանձնել հոգա-

---

(*) Ազէ՛կ որ Պրն. Միսաք խելք է ըրեր ճարելու վարձկան փոխանորդ մը՝ յայտնապէս Թելադրաբար ստանձնած պաշտօնը՝ արդարացնելու «Մասիսի Մատենադարանէն» Միսաճանին դուրս մնալը, որուն շարժառիթը՝ գիտակցաբար կամ մոլորելով՝ ուզածին պէս չափեր ձևեր էն։ Մեր անհամաձայնութիւնը կը ծագէր ո՛չ թէ հատորին սկիզբը դրուելիք մուտքին ձևէն, — որուն խմբագրութեանը և լեզուին վրայ Պրն. Թաթոսլ Թող չյաւակնի քարոզ խօսելու, — այլ այդ մուտքին՝ հատորին սկիզբը կամ վերջը դրուելու հակասնդումը մը, ուր Մեծարենցի ա՛լ հանրահռչակ մեծամտութիւնը մեծ տեղ ունէր, եւ իր անզսպելի յաւակնութիւնը պատճառ ունեցող պատասխրկութեան մը դառնութիւնն է զոր մեղմացնել կը նկրտի այսօր, ասոր անոր բերնովը՝ իր ապագրանքին վրայ մոնետիկուած յերիւրանքներու մէջ փնտռելով տեսակ մը անպատասխան կացութեան իր սփոփանքը և սիրտի մխիթարանքը։ Չէ՞ որ յանցանքի մը մէջ բնտռողներ յանցանքին վրանուն նետելու տեղ մը կը փնտռեն եւ չէ՞ որ կատուն Թոքին . . . ։

նաւորութիւնը Մահիի խմբագիրին, որ հիմա ալ՛կ աչքով չդիտուիլ կը սկսի Մեծարենցէն և իր հաշուեյարդարութիւններուն պաշտպանութիւնը կոչած վարձկան փաստաբան փոխանորդին։ Հիմա կը տեսնէ՞ք թէ ինչ յանձնարարելի հատուած, համպուռմ ու անկեղծութիւն կը կրնան պրականութեան հանդէպ խորունկ ու վսեմ հայեացքներով տոգորուած ?! և այդ միամտութիւնով օրօրուող պատրոններ, որոնք կը մեծախօսին ու խոշոր խոշոր կը չարդեն։ Իսկ հեգնականը թէ՝ կը «փաստաբանեմ» Պարսամեանը, — անշուշտ իրենց հատուածով անարժան տեղը, — բաւական զարմացուցիչ անակնկալ մըն է, որովհետև մեր նախընթաց պատասխան քանի մը տողերուն մէջ՝(*) չեմ կարծեր երբևիցէ թէ՝ արժանիքէն աւելի բան մը ըսուած ըլլայ, «փաստաբանութիւն» կոչուելու չափ, այն փաստաբանութիւնը, որով սովոր են Մեծարենցեան cliqueին անդամները դիրքը պատուելու, անվնա՛յ չափաբերութիւնով, պատե՛հ կամ անպատեհ, նոյն իսկ առիթ ստեղծելով՝ նոր fortիֆիկան մը գչելու, և, ամէ՛ն գրիչ վեր առած ատեն։ «Ո՛վ նախանձելի բարեկամութիւնն արուեստչ, անբաւ պատ քաղցրութիւններդը»։ Բայց Պարսամեանը մղձաւանջ մը եղած է այս խմբակին, մղձաւանջ մը գիրենք ամէն վայրկեան հալածող, քունն մէջ ըլլան կամ արթուն, մղձաւանջ մը՝ որուն ուրուականէն, սեւքէն և անէրևոյթ գազաթարէն խոկ կը խռովին։ Ասոր համար չէ՞ որ չեն հանդուրժեր անոր «մեր արդի պրականութեան մէջ ծանօթ ու մեծապէս գնահատուած բանաստեղծին» յորջորջումին։ Ինչ կը նշանակէ այս տողը. «բանաստեղծ» և «Պարսամեան» «իրարու մէջ նոյնացած» ըլլալ կը նշանակէ և գո՛ւբս կը ձգէ միւս բոլոր կարող ու տպաւնգաւոր բանաստեղծները։ Այդ մեկնութիւնը վերապրելի է կա՛մ չարամտութեան և կա՛մ լեզուս հասկնալու անկարողութեան։ Կը մոռնամ որ պզտիկ իրաւունք մը ունին. այդ տողերը գրուած են անանկ տանն մը՝ երբ վանդրամ Թաթուլ անուանով՝ բանաստեղծութեան լուսը անծանօթ կը մնար. հիմա որ ան կայ...?!?

Ինչի անծանօթ և իրմէ՛ միայն հասկնալի կռվնիակալութեան մը մեկնութիւնով կը գտած նաև Ազգամ Մարլեան նաւապահանդէսին առիթով բռնած դիրքս։ Եւ կը վճռէ թէ՝ Սիմանեանին հանդգնակատարութիւն մը ըլլած ըլլալու համար՝ Մարլեանը նուազածու անուաներ եմ։ Ես պատճառ մը ունեցած ըլլալու չեմ իշխեր Սիմանեանին հանդգնակատարութիւն մը ընելու. Ազգամ ինչ փաստով կը հաստատէ իր ենթադրութիւնը։ Մարլեան իր անմոռանալի նաւապահանդէսով նուազածու մը միայն կրցաւ նուագակից ընդգրկելը, բան մը՝ որ հաստատուելու մէկէ՛ աւելի վաստակով և իր հանդիսներէն ինչ ձիգ ալ որ պահեն իրենց հանճարակատարութիւնը և վարիքանութիւնը մէջ, չեմ գիտեր թէ ինչո՛վ կրնան հակառակը հաստատել.

---

[*] Պարսամեանին նուիրուած առաջին համակրական տողերս գրած եմ Իւրաքանչիւր մէջ, առանց գիտնալու թե ձանչցած ըլլալու։

իմ խօսքս իր նուագահանդէսին վրայ էր, և նուագահանդէս անուն նով այդ երաժշտական խնդկատակութեան մէջ նուագածութիւն մը միայն ընել կրցող չութիակահարը նուագածու անուանել՝ ինչո՞վ հակառակ կը նկատեն տրամաբանութեան, իր յատկանիշական ուխտեալ պաշտպանները։ Օ՜հ, իր առած մեծաքղձ. հեղինակութիւններեն երաժշտական ընկերութեան մը ծախքը. բայց ո՞վ ըսաւ թէ իմ խօսքս իր հեղինակութիւններուն վրայ էր։ Չի կրնար ըլլալ որ՝ աղէկ նուագահան մը գէշ գործող մը ըլլայ։ Եւ բացի Մարլեանի հաճոյականաւոր բարեկամներէն, որոնք հազար կտոր եղան իր նուագելու մէջ չունեցած տալանդը հռչակելու, ո՞վ հաստատեց զարնելու ճշմարիտ կարողութիւն մը իր քով, virtuoseի մը արժանիքը, որո՛վ միայն մարդ կրնայ յանդգնիլ նուագահանդէս տալու։ Հարիւրաւոր դժգոհներէն և նուագահանդէսը կէս ձգելով եկողներէն. ինչո՞ւ այս բանը չեն ուզեր հասկնալ և կը հարկադրեն որ կրկնենք տխուր ճշմարտութիւն մը։ Մնաց որ, այդ մեծայղի և դրամով նուագներ ծախելու պարագաներուն ալ խորհրդածելի կողմերէ զերծ չեն։ Մարդ մեծայղ մը կրնայ առնել, ինչպէս գպրոցական մըն ալ կրնայ մեծայղ մը կամ մրցանակ մը առնել. բայց Մարլեանի առած այդ մեծայղին արժէքը սահմանելու համար, պէտք է գիտնալ նաև թէ՝ իրեն հետ մրցողներէն ո՛վ եղած են. ճշմարիտ կարողութիւններէ, թէ միջակ նուագածուներ. հո՛ս է խնդիրը. ապահովաբար վարպետներ և երաժշտութեան մէջ հեղինակութիւններ չէ՛ որ կրնան եղած ըլլալ Մարլեանի մրցակիցները, ինչպէս սովորաբար կը պատահի ամէն մրցումի մէջ, այլ երկրորդական միջակութիւններ։ Արդ, այդ տեսակ մրցումի մը մէջ մեծայղ առած ըլլալը ա՞յնչափ խոշոր բան մը կ'երևայ Մարլեանի չեզս պաշտպաններուն աչքին. բարի վայելո՛ւմ։ Գրական մրցումի մը մէջ՝ զոր կազմակերպած ըլլայ՝ օրինակի համար՝ Ֆրանսիոյն թերթ մը, արդեօք Պուռժէներ, Անաթոլ Ֆրանսներ, Մէնտէսներ, Գլառթիներ է որ կը մասնակցին, թէ Նորահաս, Նորափետուր և կարողութիւնով դեռ չա՛տ վախտ գրչակներ. մինչև անգամ մեր մէջ կազմակերպուած՝ օրինակի համար բանաստեղծութեան մրցումի մը՝ պիտի յօժարէ՞ր մասնակցիլ Հրաչ Ռոստոմեան ծա՛ռօթ յետին բանաստեղծը, պիտի յօժարէ՞ին մասնակցիլ նոյն իսկ Մեծարենց ու Վահրամ Թաթուլ. ո՛չ, այլ անծանօթ Նորահասներ։ Հետևցուցէ՛ք ուրմէն. նուագահանդէս մը տալ կարենալու համար՝ վարպե՞տ մը պէտք է ըլլալ թէ նորահաս։ Նոյն բանը «հոգար ոտչափ ֆրանքի» ծախած «իր հեղինակութիւններուն» համար։ Ահա՛ թէ ինչո՛ւ Մահիկ Խմբագիրը չգրեց այս լուրերը, — չըսելու համար շաղաթանութիւնները,— չգրեց, որովհետև հռչակաւոր համեմատութիւնով կարևորութիւն ունեցող բաներ չէին անոնք, և ո՛չ թէ որովհետև անձնական հակառակութիւն մը ունէր Մարլեանի դէմ, ինչպէս կ'ենթադրեն։ Մարլեան իւ՛նք կրնայ հաստատել թէ՝

մինչև իր «նուագահանդէս»ին նախընթաց օրերը իրեն հանդէպ հա-
մակիր վերաբերում մը միայն ունեցած եմ: Բայց դաղափար ունե-
նալէ առաջ իր նուագահանդէսին ու կատարմութեանը վրայ, մինչև
անգամ անձնապէս Մասիսի խմբագրատունը գալով իր ըրած խընդ-
րանքը՝ չէ կրցած ոդոքել ու կաշառել զիս, տպաւորութիւններուս
մէջ անաչառ ըլլալէ: Այս պայմաններուն մէջ, ո՛րքիկ կը հանեն հա-
կառակութիւնը: Այդ անտակ մտածում մը չէ՛, կրցած և չկրնար եր-
բեք վարկ գրիչը Մասիսի խմբագիրին: Ասիկա հասկնալ և ճանչնալ
ուզողներուն համար՝ հակայ ապացոյցներ չեն պակսիր իր լրագրա-
կան աշխատութիւններուն մէջ:(*)

Այս լուսաբանութիւններէն առաջ, որոնք կ'ենթադրեմ թէ հաս-
կցողներուն համար բաւական պերճախօս են գաղափար մը ներշնչե-
լու տեսակէտով իմ գրական համոզումներուս մասին, կը վերջացնեմ
խորհրդածութիւններս կարևոր ուրիշ հարցով մը: Արգամ իրաւունք
ունի թերութիւն մը նշմարելով «տառերու ձուլումին յապաղումը
պատճառ մը չէ ծրագիրի մը իրագործումին» նախադասութեան մէջ,
ուր բառի մը պակասը լիովին անիմաստ դարձուցած է զայն և որ
պէտք է ըլլայ «տառերու ձուլումին յապաղումը պատճառ մը չէ ծրա-
գիրի մը իրագործումին յապաղումին»: Արգամ վիճասելու է կըրկ-
նուած բառ մը անպատճառ վախցնելու բարի սովորութիւնը գրա-
չարներուն, ունակութիւն, որ յաճախ, խմբագրական հսկեցեք, հևա-
հև, արարչա գործունէութեան մը չոգևպինդ վազքին, պատճառ
կ'ըլլայ զարմացուցիչ կերպով պարզ սխալներու, զորս խմբագիրին
բազմազբաղ ու յոգնած միտքը չզգար, աչքը անհուն տառերու հե-
տևելէ ընկճուած՝ չտեսներ, վրիպեցնելով ուշադրութենէ չատ յայտ-
նի թերիներ, ինչպէս եղած է այդ նախադասութեան մէջ: Բայց
այսչափ պարզ ու հասկնալի բանով մը Արգամի վճիռը՝ մինչև լեզուի
անպիտակցութեան խնդիրներ յարուցանող՝ իրեն կը թողում գտնել:
Միւս կողմէ, սիրով յանձն կ'առնեմ իր հնարած «աշխարհաբար լե-
զուին բարեփոխութեան մուտեափակ» պատուանունը: Չեմ վշտանար
այդ պարսաւէն, տեսնելով որ «լեզուի բարեփոխութեան» մը գաղա-
նատով ձգտումին մը մէջ փորձերս, որչափ ալ քիչ մը տաճկի համար
գայթակղելի նկատուին, լրագրութեան մէջ կ'ընդօրինակուին չա-
տերէն, նոյն իսկ ամենէն յամառներէն, նուիրագործութեան պրկումը
առնելով մէկ օրէն միւսը: Գաղափար մը անուանով իրագործել յա-
ջողցուած այդ առաջնորդումները պզտիկ հաճոյք չեն պատճառեր,
անոնց ձեռներէցութեան նախանձայուզութեանը նուիրուած հեղի-
նակին:

ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԱՆ

---

[*] Դեռ շատ Քարմ է այն պարագան որ, մինչդեռ Աբեղեան Մամուռի Քէ՛
խմբագրութիւնը և Քէ իր պետական Քղթակիցը, Արգամ, Մասիսի ու անոր խմբ-
բագիրին դէմ քննադատութիւններ ընելու հրատապ շրջանի մէջ էին, ան լռեց. Մա-
մուռի եռամսեայ Քիւրն ալ Մասիսի մէջ, հիմնովին ինքնաբերաբար
և գրական գործերու յաջողութեան նախանձախնդրութենէ մը մղուած,

ՀԱՄԱՌՈՏ ԱՆԴԱՄ (*)

Այս վերջին տեսարանը պատմելու շատ ժամանակ չէր անցեր այն վայրկենէն՝ ուր Վերգին դուրս էր սրացած առաջնորդին տունէն։

Բոլոր ժողովականները ընդարձակ սրահին մէջ անջատ խմբիկներ կազմած եռանդով կը խօսէին օրուան մեծ հարցին վրայ, թէ առաջնորդ սրբազան հայրը Ս. Լուսաւորիչէն յետոյ միակ արժանաւոր եկեղեցականն էր որ իր ամբողջ սեպհականութիւնը կը նուիրէր եկեղեցիին, որուն օգին գոհացն էր ինք արդէն, թէ նա իր տեսակին մէջ անպատկան հեղինակութիւնն էր, թէ Իզմիրցի հայը՝ ի քնէ սիրացած է պարծենալու և փառաւորելու իրաւունքին որ իր ծոցէն կ'արտադրուէին Քրիստոսափառ և առաքելանշակ հովուապետներ. իբրև թէ Իզմիրի առաջնորդական սիմոռը գործարան եղած ըլլար այդ նուիրական տարազներուն։

Իզմիրէն դուրս հայ անունով ոչ մէկ արտադած չկրնար վայելել այն երկնաւոր ձիրքին նշոյլով՝ որով Ստեղծողը մեզ օժտած է, ինչպէս երբեմն ամեն առաւելութիւն չնորհած էր Իսրայէլի ժողովուրդին։

Թող ներուի ուրեմն ինձ դուրգուրալ և հպարտանալ այն բազդաւորութեան վրայ՝ որմէ ես ալ բնական քերուածով բաժին մը կը սեպհականեմ Իզմիր ծնած և ապրած ըլլալուս համար։

Իզմիրցին չափազանց հիւրասէր է ու բաւական օտարասէր. իր ասպնջական ոգին իր գոյութեան պայմանն է. հոգի կուտանք անոր՝ ինչ որ մենք չէ բուսած, ու կը տեսնենք զի բարի է ինչ որ դրսէն կուգայ։

Աչխարհի չորս ծագերէն մեզ այցելող հայ քրիստոնեաներ՝ որ ընդհանրապէս բաւական դիւրութեամբ գիտեն արտասանել իրենց ազգան անունը և բազդ կը վիճակեն մեր երկինքին տակ՝ անմիջապէս կը հրաւիրուին առաջնորդարան, և հոն թողուելէ ետև իրենց կօչնկներուն վրայէն, մեր հասարակութիւններուն մէջ պաշտօն ու տիտղոս կ'առանձնեն։

Մենք բոլորս հայերէն կը խօսինք մանաւանդ մեր տուներուն մէջ, բայց նախապատուութիւն կուտանք ատեպ դրսեցիներու՝ որ օտար ամկականով մը կը վարին ժողովներու առնապետութիւնը։

Ամենէ սիրելի տեսարանը կը պարզեն դպրոցները . . . ։

Բայց կ'ինքնինք այս վիակագիծը, որ իր զուարճալի ձևին տակ կը պահէ խիստ ազդու և անքաղցրական իրականութիւններ . . . ։

. . . . . .

Աւազակներէն գոհն իբրև կայծակ մը սարսափեցուց ժողովականները, և որուն առաջին տպաւորութեան տակ՝ ինչպէս կ'ըսեն

(*) Տե՛ս Թիւ 14, էջ 319։

ռամիօրէն, բոլորին արիւնը ջուր կտրեցաւ։

Վիրգին իբրև ուրուական մը անցաւ բաղմութեան մէջէն ու փոխանակ սանդուղին վազելու՝ ինքզինքը գետ ուրիշ ելեւէջակի մը մէջ։

Փաքրատուրն անոր ետեւէն գոչեց։

— Ահա դէպ . . . ։

Ջոջերէն մաս մը փութայ առաջնորդին քով մնալու, իսկ չաւեր Ջաւէնի վերջին բառէն բորբոքած՝ Վիրգինի ետեւէն խուժեցին պոռալով։

— Սատանան, բռնեցէք սատանան . . . ։

Վիրգին լուկաս էր բազմոցի մը վրան, երեսը մահասիպ էր և աչերը մոլար, կուրծքին բուռն ելեւէջը՝ որով կը յայտնէր արկածին մեծութիւնը, իր ամբողջը կը մատնէր իր ձեռքով կատարուած սոսկալի ոճիրի մը հաւանականութիւնը։

Խուժանը իբր անօթի վոհմակ՝ կուզէր բզքտել, փարատել ծալկատի այրին առանց վինքը ճանչնալու, առանց անոր արարքը քննելու և դատելու, վասնզի անպարտութիւնն էր ապէտը, առաջնորդին անձին հետ կը վերջանար և իր կատակը։

Բայց Վիրգին առանձին չէր լքուած հոն, իր աջէն կը մնար կանգուն գերմանձն, բարձր ու կորովի երիտասարդ մը, որ նոյնպէս դալկահար և յուզուած՝ կը դիտէր Վիրգինը, ու կը դողար հպարտակ իր կամքին, հպարտակ ամէն վայրկեաններուն անաւրութեան, նա կը դողար թերևս մի բոլորովին տարբեր եղելքարական ցնցումով։

Երբ ջոջերն առանց վերապահութեան, որով կը կոխտային պատշաճութեան ամէն օրէնք, հայհոյալիր աղաղակներով նետ խուժեցին՝ երիտասարդը դառնալով անոնց և իբրև յաղթական զօրավար՝ որ կը հակէ քայլերն ու վիրաւոր մարտիկի մը հոգեվարքին՝ հանդիսաւոր գոչեց։

— Մի՛ մօտիք, պարոններ, ու գիտցիք յարգել վշտացեալ կին մը այնպէս՝ ինչպէս պիտի աղօթէիք Տիրամօր պատկերին առջև . . . ։

— Ա՜հ, ա՜հ, բայագանչեցին ջոջերը, յարգել մալի կին մը, լալիրշ մը, որ կը յանդգնի պալ ձեռք վերցնել Սրբազանին . . . ։

— Գացէ՛ք դադրեցնել ձեր կուռքը, պատասխանեց երիտասարդն արհամարհական և հպարտ չեշտով, և թողէք ինձ հոգալ կին՝ որ աւելի քան ոչ ոք պէտք ունի խնամուելու։

— Քանի որ այդպէս է, ձեր պաշտպանեալը, կամ՛ . . . ձեր բարեկամուհին պէտք է անմիջապէս խրկել հիւանդատուն, ուր կը խրատամուին աղքատներ նոյնպէս և անուանկներ, քան ջոջերէն օձի աչերով ամէնէ ձեր ու պատկառելի անձնաւորութիւն մը։

— Սակայն չեմ յիշեր որ գոնէ օր մը այդ գիմութեան յարկին սեմէն անցած ըլլար ձեր համեստապայլ Տիկինը . . . ։

— Դու լռէ՛ ես, աղաղակեցին ջոջերը։

— Ինչ որ ձեր և իմ հաշուին կը վերաբերի՝ պատրաստ եմ այսօր

իսկ կարգադրելու, բայց վերջին անգամի համար ձեզ կ'ազդարարես որ վաթսաք առաջնորդը վռնտադրել հիւանդասանն՝ ուր նա ամին . . . հիւանդներէ առելի իրասունք ունի իմամու ելլու. հակառակ պարագային . . . :

— Մե՛հ, ապառնալի՛ք . . . ,

— Անգամ մը ևս, յարեց երիտասարդը քայլ մը առնելով, դուք քոլորդ վաղաքուչ էք, և ձեռնէ ով որ կ'ուզէ իր ազիքներն անվթար պահել իր փորին մէջ՝ թող հեռանայ այս սենեակէն:

Ամենէ առաջ օձի աչերով պատկառելի ծեր չոչն էր որ կռնակը դարձուց երիտասարդին, ու միւսերը հետևելով անոր՝ դուրս ելան:

Վիրվիրն երեսը վարդագոյն էր այժմ, փակ էին աչերը և ոևէ չունչ մը դուրս կուգար իր կեռասի չուրթերու առանցքէն:

Երիտասարդը նայեցաւ այդ երեսին և լինք իր կարգին շիկնեցաւ. ուզեց անոր բացկերակը քննել, սակայն չկատուած գտաւ իր կորովը:

Անցան վայրկեաններ, և այդ վայրկեաններու մէջտեղին համր սրբասախօսութիւն մ'էր որ կը կատարուէր անոր սիրտին և ուղիղին մէջև, որմէ ոչինչ պիտի կրնար կտրհել ամենէ բանիբուն ու վարձ գիմապետը, վասնզի երկար չտևեց այդ ներկայացումը. երիտասարդն անզգալաբար մրմնջեց:

— Տիկին . . . :

Վիրվիրն բացաւ իր անոչ աչերը ու երկուքին նայուածքն իրարու յատեցան. ի՞նչ կար այդ ընդհարումին մէջ, աւելի պարզ է հարցնել, ի՞նչ կայ անհասնութեան մէջ . . . :

Քիչ առաջ Վիրգին լսած էր բոլոր անցքը, չոչերուն յարձակումը, նախատինքը ու երիտասարդին պաշտպանողականը. բայց հաւատակ իր էգ սրիճծի կորովին՝ չէր կրցած բառ մը արտասանել, իսկ հիմա, առանձնութեան մէջ իր հասցէին ուղղուած մրմունջին պատասխանեց:

— Օ՛հ, պարոն Արմէն . . . :

Տխուր ժպիտ մը չրջեցաւ իր վարդ երեսին վրայ, բայց աչերը չզօրացին այլևս նայելու իր պաշտպանի յաղթական կերպարանքին. կոպերը խոնարհեցան և արտեւանունքին ծայրով մի մի վճիտ ցօղեր շողացին. ամօթի, գոհութեան ու երախտապիտութեան որոշ արտայայտումը կը պարզէին այդ չիմերը:

— Հանգի՞ստ էք, Տիկին, հարցուց երիտասարդն ակնածութեամբ:

— Բաւական, պարոն:

—Ուրիշ թոյլ առէք ձեզ ընկերանալ մինչև ձեր բնակարանը:

— Շնորհակալ եմ, բայց չատ է այս . . . ես կրնամ առանձին դառնալ, միայն թէ . . . քաղաքութեան մէջէն պէտք է որ անցնիմ:

— Ինչ որ կ'ուզէի զգայնել, Տիկին, ուստի թոյլէք որ գոնէ այս յարկէն դուրս մինչև կառք մը ձեզ ուղեցոյց ըլլամ:

Վիրգին իր լանդարուած մազերը կը յարդարէր լճին, երիտասարդն առաւ սև քօղը և անոր դլուխն ու երեսը ծածկեց։

Յետոյ սրտնը խռնուած բազմութեան մէջէն յամրաքայլ անցան այրին ու երիտասարդը. երկիւղած լռութիւն մը կը տիրէր հոն, վասնզի առաջնորդին վրայ բժիշկները քննութիւն կը կատարէին, տակաւին անսխալ տիակնօսթիք մը տանդնելու և անհրաժեշտ տեղեկութիւնները խմբագրելու հանդիսաւոր ժամը չէ հասած։

Ամբոխէն ոչ ոք յանդգնեցաւ անցնող զոյգի հասցէին բառ մը արտաբերել, օձի աչերով ծեր ու պատկառելի կնոջը միայն դիւրանան ժպիտով ծռուելցաւ իր մօտ գտնուող դաճձի մը ականջին ու փսփսաց։

— Գրաւ կը դնեմ որ իմ լաւածս է...։

Դաճճը՝ որ նոյնպէս կոյ մ'էր և նոյն միջոցին բարկութենէն չէր կրնար ինքզինք պահել, վասնզի ուանուսոր ձօն մը պատրաստած էր և անակնկալ արկածին բերումով չուքը կ'իյնար, իր ոսկրոտ ու վախ ձեռքերը կռնակի ձևացնելով պատասխանեց։

— Արդէն ո՞վ չգիտեր թէ կը չնան...։

Առաջնորդարանէն դուրս երիտասարդը ձեռք տուաւ Վիրգինի որ կառքը մանէ, ու վոխանակուած յարդալիր ըսրևնելով զոյուեցան իրարմէ։

Այս այն երիտասարդն էր որուն ընկերը եղած էր Համբար իր ամուսնութեան օրերուն, անունն էր Արմէն Պարմանեան։

Իր ընդհանուր դիմերեսն մէջ պարզ, բայց հոգեբանական տեսակէտով ցաւալի թատերդութեանս մինչև այս կէտն ուր հասանք՝ ընթերցողը, որ չնորհ ու պատիւ կը բերէ թղթատելու զայն, անտարակոյս ի զուր վիճակեց հատուած մը, նախադասութիւն մը՝ որ գոհացնէր գիրքին տիտղոսը լինչպէս և յառաջաբանին մէջ խոստացուած Հաւր Սերի հովուերգութիւնը. այս պղնիւ ներողամտութեան հանդիպ և իմ յոժար զանցառութեան մէջ այլևս չկրնալով տակաւ կը վճռեմ հետևեալ մի քանի պլսխնելու մէջ ներկայ առասին բան չիլը պարզելով լրացնել յոպազուած պատասխանութիւն մը։

ԴԼՈ

Դես այն ժամանակ մանկավարժարանի դատարկն անդամ պոյութիւն չունէր իպիրի մէջ, չքաւոր դասակարդին համար կառուցած ու կառուցուած մեր երկրին վարժարանները կ'ընդունուէին ազգային փոքրիկներէ զատ նոյնպէս հարուստի զաւակներ, և այս վերջիններս իրենց տղոց հասակին կը տարբերին տարրին իրաւունքը յաիչսակելու քաղաքական։

Հինգէն վեց տարեկան չքաւոր անմեղներ հոն դատապարտուած էին ծեծի տակ մաչուիլ և տգիտութեան մէջ մնալ, ժամանակին մանկավարժական դրութեան պլսխուր պայմանը կը կազմէին

այս աւելի քան անառնային բարբարոսութիւնները. առողջապահիկ բառը կամ ատոր ոգին պարզող ուրիշ բառեր չէին արձանագրուած հայ բառարաններու մէջ։

Աղտոտ ու մաշուած հագուստներ, բոկ ու ցեխոտած ոտքեր, խոցոտ սրունքներ, սևածիր եղունգներ, ոջլոտ մազեր, բոլոր ատոնք թափառական ցիկաններու պժգալի երևոյթով կը պատկերացնէին ապագայ սերունդին հրամը։

Բայց ճշմարտութիւնը չվիրաւորելու համար պարտիմ խոստովանիլ թէ Հռիփսիմեան վարժարանի սանուհիները զգալի տարբերութեամբ կը զանազանուէին Մեսրոպեանի թշուառ մանչերէն, վասնզի պերճանքի քնազդը աղջիկ երախային հետ կը ծնի ու գեղեցկութիւնը պահպանելու, կամ գեղեցիկ երևալու պայմանն է մարդրութիւնը, մայր կինը, ըլլայ աղքատ այնքան՝ որքան մուրացիկ, բնական ձգտումով կը փութայ իր աղջկան պերճանքին հոգածու դերն ստանձնել, մինչդեռ նոյն մայրն ասպին չհետաքրքրուիր մանչ զաւակը վայելչապէս խնամելու. մայր կնոջ բոլոր խաչն է գեղանի օրիորդ մը պատրաստել ապագային դիւցազն փեսայ մը ունենալու համար, որքան ալ նա մանչի մը մայրն ըլլալու հպարտութեամբ աչխարհի տէրը դառնայ իր անձը։

Իսկ հարուստ ու բարեկեցիկ դասակարգին ձագերը մեծ մասով կը խնամուէին մի քանի տուներու մէջ, որոնց տէրերը, տնտնկ բայց համեստ ընտանիքի բեկորներ՝ իրենց աւօրեայ հացն հայթայթելու միջոց մը ըրած էին օրիորդելի համբերութեամբ ու մայրական հոգածութեամբ պահել փոքրիկները, որոնք առաւօտ սպասուհիներու ընկերութեամբ իրենց տուներէն կը ճամբուէին պարարտ մայրիկներու հանգիստը չվրդովելու համար։

Այսպէս կը դաստիարակուէր երախաներու հասարակութիւնը, եթէ դաստիարակութիւնը բառն է՝ սկսելով այբուբէնէն մինչև հասարակ ընթերցում հզել, զբօսնուլ անմիտ խաղերով, իբրև պատիժ՝ մերթ կէսօրուան ճաչէն զրկուիլ և ստէպ իրենց մատղաչ թամթիկնեբուն բռնակի թեթև հարուածներ ընդունիլ։

Տղոց այս կեանքը կը տևէր մինչև ութ կամ տաս տարեկան հասակը, որմէ յետոյ անոնցմէ մաս մը կը յանձնուէր Լազարեսեմներու գիշերօթիկ քօլէժը, որուն բռօքսականդ անունը մեր չորերու լսանդր ուզեղին վրայ կը մնար քանդակուած իբրև մարդ ըլլալու միակ տաճարը, և ուր մեր սերունդին կը հաղորդուէին երևութապէս թեթև մոլութիւններու հետ խաթեշիկմ ու ֆրանսերէն։

Եւ սակայն նոյն այդ համեստ, պարզ ու մաքուր տնակներուն մէջ կը բուրէր անմեղութեան սիրքը, մանկական անխատ ու զուարթ ճռուողուններով կ'երգուէր մարդ էակին անթերի երջանկութիւնը. այն հասակէն յետոյ կեանքի մէջ ամեն բան տառապանք է։

Ներկայ տողերուն հեղինակը ոչինչ կը յիշէ իր կեանքի անցքերէն

այնքան որոշ, առողջ ու կենդանի պիծերով նկարուած որքան տունդպրոցը: Արդի մանկավարժութիւը այն տնտեսներու մէկ հաւաքածոյ և կատարելագործեալ արբարանն է, ազգ համար Բրիտոսի խոստացած արքայութեան մանրանկարը պէտք է ըլլայ մանկավարժեղը: Մանկանց պարտէզ, ուրիշ ինչ անուն կարելի էր տալ այդ բուրաստանին՝ որու ծաղիկներն են մարդ-մանուկներ. պարտեզպէն գատ Աստուած ուրիշ ինչո՞վ կրնար հաստատել երկրի վրայ Դրախտը, ուր չէ թէ մանուկը՝ այլ երկրաւորդ մարդը միգտ չէց իր բնական ընկերին, կնոջ, այսինքն սիրոյ թելադրութեամբ:

Արուեստ, վաստակին, խնայասիրութիւն, վաճառք, հանճար, մինչև իսկ սէր, բանաստեղծին լեզուով՝ հոգիին այս բոլորածակ ուրախութիւնը ոչինչ կ'արժեն ու չեն կրնար համեմատուիլ մանկական օրհնուն թռչած յիշատակին հետ: Վանդի այս բոլորը տխուր է և ամօթի ենթակայ. ամօթը կեանքի ամեն խաւերուն մէջ ազատ մուտքի մենաշնորհը կը վայելէ, և այդ հրեշը կը փչրուի մանուկ աստուածին ներկայութեան միայն:

(Շարունակելի) **Ե. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ**

ՊԶՏԻԿ ԵՐԳԵՐ

Ա Մ Ա Ռ

Այն տարիին մէջ ես ալ հիւա դուն
ուր կը խոնարհին հասկերը ցեղուն,
ուր բարկ արեւին հուր ճիգակներեն
երկրին կողերը կը խոցուին ճորեն:

Ջերմ, ամառնապի՛ր արեւն ալ սիրոյդ,
մարմնիդ յորդուբիւն կուտայ անձանձրոյթ.
աշխատասէրի կասկածով ցեղուն
այդ տարիին մէջ ես ա՛լ հիւա դուն...:

Ես դեռ թարմ տղայ այդ դաշտն եմ իմ՛ընկեր,
տարին՝ չեմ կրնար առնել այժմ վեր,
հունձքի ալգիտակ՝ մեր եմ անոգ՝
դաշտի՛ն մէջ ոիրոյդ՝ գեղուն ու ատոր:

Եկուր ու դուն ալ ասա հունձքիդ տուր վերջ
իմ երազներուս դաշտ արտին մէջ,
եւ իմ իղձերուս ծոցներեն բե՛ր
խնարեաշ մազերովդ կապէ որաներ:

Որանե՛ր կապէ այնպէս փոխադարձ,
ուր դուն տագնապիս զարումեն անդարձ:
Ես ալ կանուխ ու խոցուիմ բո՛ղ տեսնեն
որ վաղը առաջ պիտի գայ արդեօ...:

ՆՈՒՐ ԱՇՈՒՂ.

ՄԱՀ

ԳԱՐԵԳԻՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԲԱԲԱՋԵԱՆԻ

Իզմիրի հին դէմքերը քանի մը տարիներէ ի վեր իրարու հետէ կ'անհետանան, նոր սերունդը իր հին ներկայացուցիչներու պատկառելի անդամներէն կ'զրկուի հետզհետէ անդառնալի կերպով։

Գարեգին Յովհաննէս Բաբազեան ևս կնքեց իր մահկանացուն, նոր պարապ մը թողլով բացուած իրամատին վրայ, ներկայ սեռոյս վրայ։

Բնիկ Իզմիրցի, ծնած է 1833ին, աշակերտած Անդրէաս վարժապետի և մինչև իր կեանքի վերջ անոր երախտապէտ սաներէն մին հանդիսացած է։

Առևտրական դործերու բերմամբ Եւրոպա ճամբորդած և մանաւորապէս Ջուխկերիա, Իրիմի պատերազմին իբրև թարգման հետևած է անգլ. բանակին ուր ծանօթացած է Անգլիոյ ազնուական և բարձրասաեճան դինուորականի մը հետ, որ մանաւոր համակրութիւն մը ունեցած է Բաբազեանի նկատմամբ, և երբ քանի մը տարիներ ետք միասին Ջուխկերիա կ'գտնուին, Բաբազեանի բարեկամը իր մահուան անկողնին մէջ մանաւորապէս վերջին փափաք և կամք մը կ'յայտնէ իր երիտասարդ բարեկամին՝ հնութեան առնել իր այրի թողնելիք կինը։

Բաբազեան իր բարեկամին մահէն վերջ կատարած է անոր կամքը և ամուսնացած Տիկին Էլիզապէդ Լիւսի Միթչէնսի հետ, որոնք տիպար ամուսիններ եղած են, երջանիկ և խաղաղ ընտանեկան բոյն մը կազմելով, հիմնուած փոխադարձ գուրդուրանքի, սիրոյ և յարգանքի վրայ։

Գարեգին Բաբազեան գրական կեանքին անտարբեր չէ մնացած, պատանեկան տասակէն մանաւոր հակում մը ցոյց տուած արդէն, հետզհետէ կատարելագործած է իր ոսոյած դաստիարակութիւնը, քաջ ուսած էր անգլիերէն լեզուն, նոյնքան տեղեակ ըլլալով ֆրանսերէնի։ Իր յաճախակի ուղևորութիւնները դէպի Անգլիա, Ջուխկերիա, գրգիռ եղած էին իր գրական ճաշակին մղում տալու, սիրտար անգլիական ընտանեկան և ընկերական կեանքին և մանաւանդ անոր գրականութեան, ձեռնարկած էր վաղուց Շէքսպիրի թատերգութիւնները քանի մը հատը թարգմանելու և յաջողած անոնցմէ Համլէդին ու Օթելլօն հրատարակել տալու, նոյնպէս թարգմանած է Վերեմը և վերջին տարիներն ևս աշխարհաբարի թարգմանելու ձեռնարկած էր Իլիականը, որմէ գլուխ մը իրբև նմոյշ հրատարակել տուաւ «Արշալոյս»ի մէջ։

Ջանազան յօդուածներ ևս գրած է ժամանակին թերթերուն մէջ տոհմային զանազան հարցերու նկատմամբ և մանաւանդ պէս-պէս կրթական խնդիրներու առթիւ։

Սակայ անդամակցած է քաղաքիս Ուսումն. խորհուրդներուն և նոյն իսկ անպէրէնի դասատանդուժիւններ ևս ըրած՝ բարձրագոյն կարգերու, չաբաթական 1–2 ժամեր։ Իբրև կրթական քննիչ այցեած է տեսակ մեմերն և կարելիութեան սահմանին մէջ բարոյապէս և նիւթապէս օժանդակած է անոնց կրթական պէտքերուն։

Վերջին կաթոլիկոսական ընտրութեան առթիւ իբրև պատուիրակ ուղևորած էր միածին և արժանապէս ներկայացուցած է իր քաղաքացիներն Ջուտահայոց մէջ։

Գարեգին Բաբազեան քաղաքիս հայ ընթերցատան հիմնադիրներէն մին ըլլալէ զատ նաև գլխաւոր ազդակը եղած է անոր չէնքի շինութեան և յառաջացման։

Բարազեանի անունը միշտ երախտագիտութեամբ պիտի յիշուի իզմիրցիներու կողմէ, իբրև պատուաւոր հայ մը, տոհմասէր անհատ մը, պատուաւոր վաճառական մը և աշխատասէր ու ժիր քաղաքացի մը, որովհետև ո՛չ միայն սիրուած ու մեծարուած էր իր ազգակիցներէն, այլ նաև համարումը ու յարգանքը չհասած էր օտար հասարակութիւններուն, որոց քով պատուաւոր կերպով կ՚ներկայացնէր իր համայնքը։

Գարեգին Յ. Բաբազեան անզաւակ կ՚մեռնի, բայց իր եղբօր կրտսեր որդին՝ Տիար Յովհաննէս Գ. Բաբազեանի վրայ ունեցած հայրական սէրն ու խնամածութիւնը ապացոյցներ են թէ անժառանգ չմեկնիր և թէ իր անունն յաւերժացնող չառաւիղ մը կ՚թողու։

***

Ցուղարկաւորութեան սիրուր հանդէսը կատարուեցաւ նոյն օրն կ. ե. ժամը 3 ին հանգուցեալի ընակարանին մէջ ի Գօրտէլիօ, մասնաւոր չոգենաւ մը յատկարկաւորներու տրամադրութեան տակ դրուած էր։ Եկեղեցական արարողութենէ մը յետոյ յուղարկաւորքը կրկին չոգենաւով վերադարձան քաղաք և քարափէն մեռելական թափորը առաջնորդուեցաւ Ս. Աստվածածին եկեղեցին ուր Ս. Ածաջնորդը նախագահեց արարողութեանց, շրջապատուած քահանաներէ, դպիրներէ, վարժարանաց աշակերտութիւնէն և երկաթ ուսանողներէ, որոնք բոլորուած էին ազբեսկոպոս Բաբազեանի դագաղին չուրջը։

Արարողութիւնէն վերջ Դուբուան Սրբազան դիակեցիկ և ազդու պամբանական մը խօսեցաւ, մի առ մի բացատրելով և պատկերացնելով Բաբազեանի կեանքը, և անոր գործունէութիւնը, ապա ծանօթ փաստաբան–պրագէտ Գէորգ Է. Պուալի կարգաց Ֆրանսերէն լեզուաւ ուղերձ մը հանգուցեալին յիշատակին, զովելով Բաբազեանի արդիւնաւոր կեանքը։ Ընթերցատան կողմէ խօսեցաւ Տիար Հ.

Շահինեան յետին յարգանք մ՚ընծայելով Ընթերցատան հիմնադրին և պատուական նախագահին՝ Ասպա Մեսր. վարժարանի Տեսուչ՝ Տիար Թ. Պօյաճեան՝ Ուսումն. Խորհրդոյ և ուսուցչական մարմնոյն կողմէ հակիրճ դամբանական մը խօսեցաւ։

Հանգուցեալի մարմինն վերադրուեցաւ Ազգ. Գերեզմանատունն ամփոփուելու համար ընտանեկան շիրիմին մէջ։

Ի նշան սգոյ նոյն օրը գոց մնացին երկսեռ վարժարանք և հայ ընթերցատունը։ Բազմաթիւ ծաղկեպսակներ ղրկուած էին, որոնցմէ կ՚յիշենք Ուսումն. Խորհրդոյ, Մեսրոպ. Վարժարանի ուսուցիչներու և Հռիփ. վարժարանի ուսուցչուհիներու կողմէ ղրկուածները։

Խմբագրութիւնս իր խորին վշտակցութիւնները կ՚ներկայէ Սկզբի Տիկին Էլիզապէթ Լուսի Գ. Բաբազեանի, Յովհ. Գ. Բաբազեանի և ընտանեաց և պարագայից իրենց կրած այս անդարմանելի կորստեն տխրիւ։

ՀԱՆԻՐ ՀԱՑԵՔԻ ՍԻՐԵՐԳԸ

*** Մայիսի գեղանոյշ ամսուն, երբ ծառերը ծիլեր կարձակեն, սէրը կը վերածնի սրտիս մէջ։ Մայիսի հրաշալի օրերուն էր, ուր՝ թռչունները իրենց գեղգեղը կը սարփոդէին, երբ Սիրուհիս խոստովանեցաւ այն ամէն սիրասունչիկ խղձերը որոնցմով սիրտս կուռէր։

*** Արցունքներս դունապղեղ ծաղիկներ կը ծնին, և հատաչանքներս սոխակներու սիրերգը կը յօրինեն։

Եթէ վիս սիրես, քնքոյշ էակս, գիտցի՛ր որ բոլոր այս ծաղիկները քուկդ պիտի ըլլան, և պատուհանիդ առջև սոխակները սիրերգներ պիտի գեղգեղեն։

*** Աստնօք խնդալի պէս կը սիրէի վարդն ու չուշանն, աղաւնին ու արևը. հիմա անոնցմէ ո՛չ մէկը ինձ կը յուզէ. քե՛զ միայն, սիրոյս ալքիւրը, քե՛զ կը սիրեմ. դուն որ վարդ ու չուշան, աղաւնիս ու արևս ես։

*** Երբ աչքերուդ կը նայիմ, կը մոռնամ վիշտս ու ցաւս, և երբ շրթունքներդ կը համբուրեմ, մէկէն ինքզինքս բուժուած կզգամ։

Երբ կուրծքիդ վրայ կը հանգչիմ, կարծես երկերային հրճուանքով մը հոգիս կօծօրի. բայց երբ կըսես. «կը սիրեմ զքեզ» մէկէն կսկսիմ դառնօրէն արտասուել։

*** Պիտի ուզէի հողուվս թաղուիլ ապրատակ չուշանի բաժակիկ մէջ. պիտի՛մ թէ չուշանը, քե՛զ համար, ո՛ սիրուհիս, ալքերգ մը

պիտի յօրինէ։ Այդ հառաչերդը պիտի գինովցնէ զիս, ա՛յն համբոյրին նման զոր՝ սանկնօք, չա՜տ խորհրդաւոր, հեշտագին վայրկեանի մը մէջ չրթունքներդ տուած էին ինձ։

*** Եթէ ծաղիկները գիտնային թէ սիրոս ինչքա՜ն խորունկ վիրաւորուած է, անոնք իրենց հոտառէտ փալատանով պիտի օծէին վէրքը։

Եթէ սոխակները գիտնային թէ որքա՜ն ախուր ու հիւանդագին եմ, տառապանքներս թեթեւցնելու, զմբաղներս վանելու համար, ներդաշնակ գեղգեղանքով մը զիս պիտի գինովցնէին։

Եւ եթէ երկնքին համաստեղութիւնները գիտնային վշտիս ահագնութիւնը, իրենց բարձրութենէն պիտի վար գլորէին, սիրատունջիկ յոյսերով լուսազարդելու կարեվէր սիրտս։

Ո՛չ մէկը կրնալ գիտնալ վիշտս ու ցաւս. Ա՛ն միայն գիտէ, ա՛ն որ դաշունից սիրտս.

*** Պաշտելի՛ր իմ սիրուհի, երբ դու մահասարսուռ փոսը գրկես, քու քովդ պիտի գամ, քեզ հո՛ն սրտիս վրայ սեղմելու համար։

Պիտի գրկեմ, կուրծքիս վրայ փակցնեմ սառած չուչա՛ն մարմինդ։

Կէս պիշերուն, մեռելները թո՛ղ զարթնուն, խումբ խումբ թո՛ղ պարեն. մենք երկուքս, փոսին մէջ պիտի մնանք, գիրկընդխառն։

Վերջին օրը երբ մեռելները յարութիւն առնեն, երբ փողերը զանոնք հրանուէթեան և կամ տանջանքի կոչեն, մենք, երկուքս, պատկած գիրկ գրկի, պիտի մնանք հո՛ն։

*** Փալփլացող, լուսաւոր գեղեցիկ հոգինե՛ր, ոսկեղէն աստղե՛ր, ողջունեցէ՛ք սիրուհիս, իր հեռաւոր երկրին մէջ. ըսէ՛ք իրեն թէ կը տառապիմ, թէ տժգոյն և հառաոարիմ եմ։

*** Պաշտելի էակիս հետ նոտած էինք թեթեւասահ նաւակի մը մէջ։ Գիշերը չա՜տ հանդարտ էր, և մեր նաւակը ծովին լայծուն անչարժութիւնը կը ճեղքէր յուլօրէն։ Լուսնչալին տժգունութիւնը սանկ մը կուրտագծէր պարիկներուն խորհրդաւոր կղզին, ուր՝ դիւցանուհի հուրիներ պարեր կը դառնային և բխբեղեայ, հրաշալի ձայներով կերգէին։ Պարերը հետզհետէ կողեւուտէին, և երգերը իրենց հասմակ ներդաշնակութեամբ կարձագանգուէին. բայց մենք անոնց կը յառաջանայինք ծովին ընդարձակութեանը վրայէն։

*** Քեզ սիրեցի, և դեռ կը սիրեմ։ Եթէ նոյն իսկ աչխարհ կործանի, պիտի տեսնես որ մոխիրներուն տակէն սիրոյս բոցերը վեր պիտի բարձրանան։

*** Շատեր իրենց սէրով և ուրիշներ իրենց առեղութեամբ զիս չարչրկեցին, դալկացուցին։ Հայոց ձեռքէս խլեցին, թունաւորեցին զիս, ոմանք իրենց սիրոյն համար, իսկ ուրիշներ իրենց առեղութեան

համար։ Եւ սակայն այն որ դիս ամէնէն չատ տառապեցուց, ցաւեցուց, չարչրկեց, այն կինն է որ երբեք չտեսց և ոչ ալ սիրեց։

*** Կիզիչ ամառը այտերուդ վրայ՝ և ձմեռը, ցրտասարսուռ ձըմեռը սրտիդ մէջն է։ Բայց, պաշտելի էակս, օրին մէկը այս ամէնը պիտի փոխուի։ Սիրոդ սէրով պիտի բռնկի, խակ այտերդ յուզումէդ սառ – ձմեռ պիտի կտրին։

*** Մայիսի դիշեր մըն էր. նստած էինք թանթրուհիի մը տակ. իրարու յուէտ հաւատարիմ մնալ կուխտէինք։ Մեր երդումները, երբեմն ժպիտներով և համբոյրներով կընդմիջուէին և որպէսզի երդումս միշտ յիշեմ, ձեռքս խածիր։ Կապուտաչուկ սիրուն էակս, երդումս կը բաւէր. խածնելով նչան ընելդ ասելուդ չէ՞ր։

*** Գիշերը ցուրտ ու լուին էր. տխրութեամբ համակուած կանցնէի անտառէն։ Ծառերը արթնցուցի իրենց քունէն։ Կարեկցելո՛վ գլուխնին չարժեցին։

ՀՈՒՍԱՏ ԲԱՆԴԻ

Թաղե՛նք, մոռնա՛նք ալ խռովայոյզ երազներն ու հին երգերը։ Գացէ՛ք փնտռել մեծ դադար մը։ Կուզեմ այդ դագարին մէջ, որ պէտք է Հայտեղպերկի տակտէն ալ խոշոր ըլլայ, ամփոփել չա՛տ մը բաներ զորս չպիտի ուզէի ըսել։ Ինձի համար ալ հաստատուն ձայներ, պատգարակ մը բերէք, որ Մայտնոսի կամուրջէն երկայն ըլլայ։ Կանչեցէ՛ք տասներկու հակառներ ալ, որոնք Գօլօնելի եկեղեցիին Ս. Քրիստափորէն ալ զօրաւոր ըլլան, թող դագաղս տանին ծո՛վը նետեն. վտանգի անտակ վիթխարի դագաղի մը համար վերջապէս մեծ փոսի մը հարկ կայ։

— Գիտէ՞ք թէ ի՛նչու համար, դագաղը այսքան ծանր և մեծ պէտք է ըլլայ։

— Վտանգի անոր մէջ սէրս ու ցաւս մխանգամայն կուզեմ ամփոփել։

Բերա **ՏԻԼԻՆ ՍԱՐԹՕ**

Այրի Տիկին Էլիզապէդ Լուսի Գ. Յ. Բաբազեան, Տիար Յովհ. Գ. Բաբազեան և Բաբազեան, Մխիթարեան, Զէքմէզեան ընտանիքները իրենց խորին չնորհակալութիւնները կ'ներկայեն ամէն անոնց որք հանեցան ներկայ գտնուիլ Տիար ԳԱՐԵԳԻՆ ՅՈՎՀ. ԲԱԲԱԶԵԱՆի յուղարկաւորութիւնն հանդիսին և իրենց վշտակցութիւնները ներկայեցին այս տխուր առթիւ։

ՏԱՄՆԵՐՈՐԴ ՄՈՒՍԱՆ[*]

Տաներորդ Մուսա մը ևս կայ որմէ երբէք չեն ներշնչուիր բա-նաստեղծները։

Զորրորդ Շնորհ մը որ՝ կնոջական աչխարհի հրապոյրներուն վրայ հատ մը ևս կ'աւելցնէ։

Զարախօսութիւնն չաստուածուհին է ան, ժպտուն և նենպամիտ, սիրուն և ագէտաւոր։

Զարախօսութիւնը այն է կանանց համար ինչ որ է պայլայլը թըռչնիկներուն։

Սոխակը վիճաբաններուն չի պարտիր իր համբաւը, այլ երգերուն։

Սոխակին համար պուրակ մը պէտք է, կիներուն համար պզտիկ սալոն մը կը բաւէ։

Սմինէն ագէտ կինը հանճարի ցոլքեր կ'ունենայ երբ ականներուն տակը կը դնէ հակառակորդուհի մը գեղեցկութիւնը և կամ տաքի-նութիւնները։

Վիպասան մը պիտի նախանձէր անոր հնարամտութենէն, քանա-ստեղծ մը անոր քմայքոտ երևակայութենէն և նկարիչ մը անոր գու-նագեղ գիւտերէն։

Սմինի պարագայի մէջ չարախօսութիւնը զուրկ չէ տեսակ մը հրա-պոյրէ, բնածին հրապոյրն է ան կիներուն, ինչպէս կոկորդը թռչնոյն և ճանկռտելը կատուին։

Շնորհագեղ բան մը կայ կանացի չար լեզուի մը ծայրը որ չի վիրաւորեր և պժգանք չպղտոր դիմայնին, անոր համար որ ինչ որ բնականօրէն անգութ է՝ անբարոյական չի համարուիր։

Զարախօսութեան լեզուէն չի հասկցող կին չի կայ։ Անոնց հաբեռ-ռանքն է ան։

Կին մը որ ուրիշ կնկան մը վրայ կը խօսի, այն ատեն միայն ան-կեղծ է, երբ ստելու կ'սկսի և պրպարտելով կը վերջացնէ։

Ինչ որ ալ ըլլայ, կանացի լեզուն զէնք մըն է որ կ'սպաննէ կի-նները և հոգի կուտայ էրիկ մարդոց։

Ե. Ա. ՓՈՒՐ

---

[*] Գրասէր սիրնոջ մը ալպոմին մէջէն քաղուած է ֆանթէզիսդ հետևեալ հատուա-ծը որ մեր աշխատակցին Ց. Ալբիսարի ստորագրութիւնը և 1906 Թուականը կը կրէ։
Ը. Խ.

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՌԱՋ ԵԻ ՀԻՄԱ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԵԻ ԲԱՂԴԱՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ)

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ԲԱՑԱՏՐԵԼ

Եթէ երբեք կարելի ըլլար ափ մը հողով ներկայացնել ամբողջ Ասիան, իր կլիմայական, բուսական թէ հանքային ամէն արտադրութիւններով, կամ կամ իլ մը չուրով պարտուպատչաճ գաղափար մը կազմել սալ Խաղաղական Ովկիանոսը ճեւացնող չուրն այն տնտգին պանդուածին վրայ. եւ կամ սիկաւէն վառելէն յառաջ եկած մուխի փոքր քանակութիւնով՝ բացատրել մեր երկրագունդը շրջապատող օդին ամբողջութիւնը, այսինքն մթնոլորտը և անոր անսահման տարածութիւնը, այն ատեն կարելի պիտի ըլլար նաև բացատրել վառութիւնը, իր ծնունդը, իր խաղացած դերը անցեալին մէջ և հիմա, իր առաջադիմութիւնը, մանաւանդ ժթ. դարու վերջին կիսուն։

Ո՛րքան ալ աշխատինք վառութիւնը բացատրելու համար բնաւզբօսիկ ճիպ մը թափել, ա՛նքան մթին կէտեր պիտի գտնենք բացատրութեան կարօտ, որոնք անցեալին մէջ հազարաւոր գանկեր ուուեցուցած են, եւ ապագային մէջ ալ չատերը պիտի պրազեցնեն։ Իրողութիւնը, սակայն, սա է թէ վառութիւնները, որ իրենց անտիական չրջանին մէջ կը գտնուին այսօր, հազիւ թէ դարեր վերջը պիտի հասկցուին, այն ալ... կիսովին։

ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆ ԵԻ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐԸ

Ի՛չպէս որ իրենց առաստղական հարստութիւնովը առածի կարգ անցած միլիոնատէրներէն և միլիառատէրներէն՝ Քարնեգի իշխան Րօքֆէլլերի, Պոլպոտի իշխան Քարնէկիի, Շաքարի իշխան Հաուէմեյրի,, Պղինձի իշխան Քլարքի, Երկրագործութեան իշխան Ֆարուէլի, Ծովու իշխան Մորկանի, Երկաթուղիի իշխան Վանտերպիլթի, Սեղանաւորներու իշխան Ռոչիլտի և ին. նման մարդոց սկզբնական դրամագլուխները մէյմէկ փոքրիկ լումաներ էին, նոյնպէս ալ կարելի է առանց երկրայելու վճռել թէ անցեալին սահմանափակ գիտութեան մանր փշրանքները եղած են հիմը գիտական այն յառաջդիմութեան, որ վերջին յիսուն տարիներուն մէջ մանաւանդ աշխարհը վերիվայր շրջեց։

Մեծ ու փոքր գիւտերը, առանին և ուրիշ բազմազան գործիքները բացայայտ է թէ ասկէ 1–1 ½ դար և կամ ա՛լ աւելի տարիներ առաջ յանուած սերմերու բողբոջներն են հիմնովին։ Մեր նախահայ-

բերուն համբարած տարրական գիտութեան այդ աղքատ և հնամենի ծանօթութիւնները եթէ սերունդէ սերունդ աւանդուելով՝ մինչև մեր օրերը չի հասնէին, գիտութիւնը իր արդի վիճակին մէջ չպիտի կրնայինք տեսնել —հոգ չէ թէ դեռ իր մանկութեանը մէջ եղած ըլլայ ա՛ն։

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱԻԱՆԱԿԱՆ, ՃՇԳՐԻՏ ՍԱՀՄԱՆԸ

Վերը յիշուած գիտական յառաջդիմութիւն բառը հոս հարցում մը կը թելադրէ մեզ —գիտութիւնը. նախ ըսենք ուրեմն թէ ի՞նչ է գիտութիւնը. Հասարակ գաղափար մը, որ մանաւանդ ամիսկ դասակարգին բերնի ծամոցը եղած է, սա է թէ գիտութիւնը այնպիսի բան մըն է, որուն նպատակն է պարզապէս կրօնքը տապալել, այսինքն թէ կրօնական հաւատալիքները, նուիրական աւանդութիւնները, գերադոյն ծէսերն ու արարողութիւնները հիմնովին բարեշրջել կամ կործանել, ո՛րը որ կ՛ուզէք։ Մինչդեռ այս մասին ձեռնհասները կողէ կատարուած փորձը կը ցուցնէ թէ թերի կրթութիւն և պակաս գաղափարակութիւն առնող խմաստակներն են որ գիտութեան հովերը առած սաւն անտարբերութիւնով մը կը վերաբերուին կրօնական անցեալի ճշմարտութիւններու հանդէպ։ Ուրիշներ, սակայն, կը կարծեն թէ գիտութիւնը ճշմարտութիւն ու հանճար է. բայց թէև գիտական գործը ճշգրիտ է, ճշգրիտէն շատ աւելի պէտք է ըլլայ, որպէսզի զուտ գիտական ըլլայ։

Գիտութեան ամէնէն հաւանական սահմանը տակէ առաջ չհասկանութենէ զուրկ չի համարուիր կը կարծեմ մեծ մտաքերու ալ անհատական կարծիքներն ու համոզումները հոս մէջ բերելը։

«Գիտութիւնը տարտղ մարդ մըն է, իսկ տգէտը դիակ մը։»—Արիստոտէլ

«Գիտութիւնները առաքինութիւններ են։» — Սոկրատես

«Գիտութիւնը ապագաներուն արձաթը, հարուստներուն ոսկին և իշխաններու ապահանդն է։» — Ժիւլ Բ. Պապ

«Գիտութիւնը կարողութիւն է։» — Պարոն տը Շըմէրիլ

«Գիտութիւնը՝ գիտական մեթոտներով ձեռք բերուած ծանօթութիւն մըն է, և կամ տիեզերքի ծանօթութեան մէջ յառաջդիմութիւն մը։» — Այրա Բեռնըլ

«Գիտութիւնը ճշմարտութեան յայտնութիւնն է իր ամենաընդարձակ առումով, սա կը վանէ նախապաշարումները և սխալները. ապանց անոր չիկայ հանգիստ, առողջ և բարեկեցիկ կեանք։»— Տօքթ. Մանուէլ Իւթիւճեան

Ինչ որ ալ ըլլայ, սակայն, այլևայլ խորհողներու անձնական հասկողութիւնը գիտութեան մասին, կրնանք առանց մեծ սխալանք մը ըրած ըլլալու ըսել թէ գիտութիւնը մեր ունեցած և ստացած այլ և այլ ծանօթութիւններուն համագումարն է, և թէ չափազանցուած չէ կը կարծեմ «ամեն մարդ իր կարողութեան աստիճանին չափովը աւելի կամ նուազ գիտուն մըն է» խօսքը։

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՈՐԱԿԸ ԵՒ ՔԱՆԱԿԸ

Գիտութիւններու վրայ քիչ մէ չատ գաղափար մը կազմուէ վերջ անոնցմէ գիտութիւններու տեսակին և թիւին։ Գիտութիւններու դասակարգութեան մասին մէկ այլևայլ հեղինակներ զանազան ժամանակներու մէջ այլազան կարծիքներ յայտնած և պիտար հակասող բաժանումներ ըրած են, սակայն ամենէն ուղիղ ճշդիւրը և հասանականը ըլլալ կը թուի հետագայ համառօտագոյց պատկերը։

Գործիս գիտութիւնները երկու գլխաւոր խումբերու կը բաժնուին Ա. Տեսական, վերացական կամ Հիմնական գիտութիւններ։ Բ. Գործնական կամ Թանձրացեալ գիտութիւն ներ, Ա. խումբին կը պատկանին, Մաթեմատիք, Բնագիտութիւն, Տարրագիտութիւն, կենսաբանութիւն, Հոգեբանութիւն, Ընկերաբանութիւն, Աստուածգիտութիւն և Տնտեսագիտութիւն։ Իսկ Բ. խումբէն կը համարուին հետագայ գիտութիւնները, Նաւարկութիւն, Գործ. Մեքենագիտութիւն, Հանքագործութիւն, Բժշկութիւն, Բնական գիտութիւն (Օդերևութաբանութիւն, Հանքաբանութիւն, կենդանաբանութիւն, Բուսաբանութիւն, Երկրաբանութիւն և Աչխարհագրութիւն), Բարոյագիտութիւն, Տրամաբանութիւն, Գրագիտութիւն, Քերականութիւն, Լեզուաբանութիւն, Մանկավարժութիւն, Օրէնք, Իրաւաբանութիւն, Քաղաքագիտութիւն, Քաղաք. Տնտեսութիւն, Պատ. և Հանր. Մեքենագործութիւն, Մեսողագործութիւն։ Բժշկութեան մէջ կը պարունակուին, բուն Բժշկութիւն, Վիրաբուժութիւն, դեղի նիւթերու Ուսումն և բժշկական Իրաւաբանութիւն։

ԹԷ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Ի՞ՆԶՊԷՍ Կ՚ՍՏԱՑՈՒԻՆ

Այժմէութիւն ունեցող կարևոր հարց մըն է, որուն կրնան սոնեցնալ դիւրութեամբ պատասխանել ամէն անոնք, որ քիչ մէ չատ Տրամաբանութեան երես տեսած են։ Նախ՝ մարդիկ կը խորհին, ինչ ասոնցմէ ալ ըլլան. և ասիկա բնական կարողութիւն մը, ձիրք մըն է, քանի որ մարդիկ բանական են. յետոյ՝ իրենց ձանձրոյթը փարատելու մտօք կամ ընդհակն հետաքրքրութենէ մը մղուած՝ կը դիտեն զիրենք չրջապատող արտաքին առարկաները, և չատ մը վայրկենական կամ երկար բարակ դննութիւններ ընելէ վերջ հոթադրութիւններ կ՚ընեն, վերջապէս եզրակացութիւններու կը հասնին, հոգ չէ թէ այս ստացուած արդիւնքները բոլորովին ճշդիւրտ կամ կատարեալ ըլլալէ հեռու ըլլան։ Եթէ նրբէք մէկը իր ամբողջ կեանսաչրջանին մէջ այսինչ բանին կամ բաներուն վրայ ըրած դննութիւններուն եզրակացութիւնները խտացնելով՝ չարայարէ հատորի մը մէջ, ապագայ սերունդին ժառանգ կը թողու գիտութեան դասագիրք մը, որ իր ուրիչ ձգած ժառանգութիւններէ չատ աւելի թանկագին պէտք է նկատուի անշուշտ։

Ուրեմն ինչպէս անցեալին մէջ, նոյնպէս նաև հիմա, չատեր

մանագիտական բաներով զբաղած են, և անոնց աշխատութիւննե-
րըն ու չանքերը չատ բաներ սորվեցուցած են մեզի, մեր չուրջը
գտնուած առարկաներուն մասին։ Կրնանք ուրեմն երևակայել թէ
նորերը ինչ֊եր կը պարտին նիւթերուն, պիտութեան այդ անխոնջ մը-
չակներուն։

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԻՆՁՈ՞Ւ ՀԱՄԱՐ ԲԱԶՄԱԶԱՆ ԵՆ

Հինները իրենց ունեցած կամ սեպհած ծանօթութիւններուն պա-
շարը նորերուն հաղորդելու համար չատ մեծ նախանձախնդրութիւն
ցոյց տուած են, և անոնցմէ չատերը —բայսաբանութիւն սեպհելով՝
մէկ քանի համեմատական յոյն փիլիսոփաները— իրենց հետազօտիչ
ակնարկները սևեռած են ոչ թէ ամէն, այլ այսինչ այսինչ բաներուն
վրայ։ Հոս վայրկեան մը դադար առնենք, լսելու համար այն մտա-
բամանեալ բացատրութիւնը, զոր Ամերիկայի Ճոնս Հոբկինս համա-
լսարանի նախագահը կուտայ։

Այդ յայտնի Տոքթորին ըսածին համեմատ, ոմանք իրենց կեան-
քի ամբողջ տևողութիւնը մէջ ըլլալած են երկնային մարմիններով,
ոմանք աստեղագէտներն են, ոմանք իրենց թանկ կեանքը զոհած
են բնաւոնի թէ վայրի կենդանիներու ուսումնասիրութիւնովը, ա-
ոմանք կիզդանաբաններն են, ոմանք իրենց մանագիտութիւն ըրած
են ուսումնասիրել միմիայն բոյսերը, ասոնք ալ բուսաբաններն են.
այսպէս նաև երկրաբանները չանացած են կարելի եղած չափովը
հասկնալ թէ երկիրը ինչպէս կազմուեցաւ, և թէ անոր ձևակերպու-
մը չատ քիչ քիչ պատճառները որո՞նք կրնան ըլլալ. իսկ անդին բը-
նախօսները ուսումնասիրած են չարժումը, ջերմութիւնը, լոյսը,
ձայնը, մագնիսականութիւնը, էլեքտրականութիւնը. Բնալոյծներն
ալ՝ կրակը, վառութիւնը և մեր չուրջը գտնուած իրերուն բաղա-
դրութիւնը եղեն. եղեն.։ Ահա թէ դարերու այս երկարատև չարքին
մէջ ի՛նչ կերպով չատ քիչ եկաւ այլևայլ պիտութիւններու այս երկա-
րաձգութիւնը —չըսեմ անհատներուն— ցանկը։

ԳԻՏԱԿԱՆ ՁԻՒՂԸ

Մարդուս միտքը բնականէն դէպի լաթձրը ձգտում մը ունի
միշտ և կ՛ուզէ ամէն բանի խորը թափանցել։ Երբեմն դէպի երկինք
կը սլանայ ան, անծայրածիր լաթձունքները քննելու համար, երբեմն
ալ դէպի անդունդ կ՛իջնէ, անհատանելի խորութիւնները չափելու
համար։ Այսպէս նաև երկրիս վրայ գտնուած անհամար իրերուն ար-
տաքին բնութիւնը դիտելով միայն չի գոհանար, այլ քայլ մըն ալ
չատ կերթայ, անոնց ներսը կը թափանցէ և կը փնտռէ, կը փա-
փաքի գիտնալ անոնց կազմախօսական մասնայատկութիւնները, բը-
նախօսական գործառնութիւնները, և գործնական կեանքի մէջ ա-
նոնց մատուցած ծառայութիւններն ու ընծայելիք գործառները։

Արդ, այս հոդագունդին վրայ մեր աչքով տեսած, ձեռքով չօ-
չափած և մտքով ըմբռնած առարկաներուն միծամասնութիւնը —

եթէ ոչ ամբողջութիւնը— քնապատմական առաւրկանկար են. ահա թէ ինչո՞ւհամար մենք ալ այս և յաջորդական տողերով կ'ուզենք ծանրանալ անոնց վրայ. կ'արժէ ուրեմն որ մեր այս գրութիւնը լրացնելէ առաջ պատմական և բաղդատական հակիրճ տեղեկութիւններ տանք գիտական ճիւղը կազմող հետևեալ 6 գիտութիւններուն վրայ. Օդերևութաբանութիւն, Հանքաբանութիւն, Բուսաբանութիւն, Կենդանաբանութիւն, Երկրաբանութիւն, Աչխարհագրութիւն:

(Շարունակելի) **Ս. Կ. ԱԱԹԻԿԵԱՆ**

ՔՍԳԱԳՐԻՆ ԷՋԸ

ԵՒԱՄԵԱՅ

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

«Լոյս տեսաւ նաեւ Ա. Աստուածաշունչի Եւամեայ 144 երեսներով Թիւը, որ կը պարունակէ կարող անձերու կողմանէ ուշագրաւ նիւթերու վրայ գրուած 25 ընտիր յօդուածներ, կը շնորհաւորենք մեր յարգելի պաշտօնակիցը եւ ւսելի յաջողութիւն կը մաղթենք իրեն» ԱԻԵՏԱԲԵՐ Թ. 13 Մարտ 28

«Ուշացայ զձեզ շնորհաւորելու՝ ձեր Եւամեակի գեղեցիկ յաջողութեան համար, Ա. Աստուած՝ լաւագոյնն է հայ պարբերականներուն, Այդպէս պէտք էր արդէն, կը մաղթեմ որ մանաւանդ յաջողիք զուգահեռաբար շաբաթաթերթին՝ հրատարակել նաեւ կանոնաւորապէս ձեր Եւամեան, որով մեծ պարբերականի մը պարապը լեցուցած կ'ըլլաք իրաւամբ» ԱՐ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

«Կրնաք վստահ ըլլալ թէ գեղեցիկ նորութիւն մըն էր ձեր նախաձեռնութիւնը, եւ ոգեւորականներու ճաշակովն ու վայելչութեամբը կերպարանուած, Ինծի չէ ինկած անշուշտ զոյգ-երկվեցեակ լաւագոյն աշխատակիցներուդ ուրոյն ուրոյն գրուածքները քննադատել. ինծի ինկած բաժինը շատ շատ՝ հոտոտել մը կրնայ ըլլալ բուրեան ոդկոյզները այն ծաղիկներուն զոր ուզեր էիք կախել այդ պարակին մէջ, ձեր ընթերցողներուն ուռնգերուն գարնանային վայելք մը տալեւով կը մաղթեմ որ ձեր պատրաստելիք յաջորդ ածուներուն մէջ նոյն դպատն ու նոյն բուրումնաւէտութիւնը տիրէր, եւ Աստուածնուդ պարտէզը չունենար անանկ խորշ մը որ ընդհանուր շքեղութիւններուն տալընթեր՝ խոպանութիւն մը բուրէր, եւ անկեղծ ըլլալու համար իմ դատաստանիս մէջ, պարտիմ աւելցունել թէ Ա. Եւամեանիդ գոնէ այդ պզտիկ խորշը կը պահէր իր մէջ . . . » ԹԷՈԴԻԿ

«Կը փութամ իմ ջերմ խնդակցութիւնները յայտնել Եւամեակի գրական բարձր արժանիքին համար» Ակնթապ Կ. ՂԱՋԱՐԵԱՆ

« . . . Եւամեակ Թերեւներնուդ գալով սպշեցուցիչ եւ նախանձելու աստիճան կուռ եւ համով նիւթերով ընթերցողներուն հրամցուցած էիք, անկեղծ շնորհաւորութիւններս» Վաղ Տ. ՓԻՐԱՆԵԱՆ

Ց. ԱԼՓԱՐ

Ներկայ Թիւին մէջ մեր կանոնաւոր աշխատակցին կողմէ, փոքրիկ հատուած մը միայն կ'հրամցնենք մեր ընթերցողներուն, որովհետեւ մեր սրամիտ աշխա-

տակիցը՝ արձակուրդով մը մեկնած է Գահիրէէ դէպի Բարիզ, եւ ահա Թէ ինչ կը գրէ իր վերջին նամակովը. «Վաղը ժամը 4ին (8 Ապրիլ Ն. Տ.) կ'մեկնիմ, Մարսէյլ հասած օրս իսկ բօսնան պիտի ձգեմ 3 յօդուած զօրս ճամբան պիտի գրեմ եւ որոնց նիւթերը արդէն պատրաստ են, եւ անկէց եռքը Բարիզէն կանոնաւորապէս ամեն շաբաթ հաս մը գոնէ պիտի սանանաս։ Կը յուսամ որ պիտի կրնամ լաւագոյն բաներ արտադրել, եթէ երբէք Բարիզի գործս յաջողի, Պէտք է որ **Մամուլը** ամենուն վրայ լեռնն քաշէ։» Այս քանի մը տողերը կ'բաւեն անշուշտ լուսաբանելու Ալփիարի բացակայութիւնը ներկայ թիւէս. իր նամակէն ուրիշ հատուած մ'եւս արտատպելու կ'համարձակինք, վստահ ըլլալով մեր՝ աշխատակցին ներողամտութեան, քանի որ իր հոգեբանական կողմը ունի ու կրնայ հետաքրքրութիւն պատճառել մեր ընթերցողներուն։

Ահա Թէ ինչ կ'գրէ Ալփիար իր նոյն Թուակիր նամակին մէջ։

«Չեմ յիշեր յօդուած մը որ այնքան հաւնուած ըլլայ որքան «Դայլը ու Գառնուկը», նոյնիսկ Պօղոս փաշան՝ փողոցը կտաքը կեցուց զիս շնորհաւորելու համար։ Բայց ամէնէ **բօհաՔը** ըսեմ. փաշայի մը քով խոհարարութիւն ընող վանցի մը —զոր անձամբ չեմ ճանչնար— հարիւր հաս սիկաւէթ ղրկեց ինծի ի նշան այդ յօդուածս չափազանց հաւնած ըլլալուն։ Այս ամենը իբրեւ ժամանց կըսեմ կոր. իբրեւ արտատոր դէպքեր։»

Եւ միշտ արտատոր ըլլալուն համար է որ մենք ալ ուզեցինք մեր ընթերցողներու եւս հաղորդել։

Կ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԻ ԵՒ Ա.ՐԳԱՄ

Եւ ինչո՞ւ յօդուածներ չունինք ինչպէս ծանուցած էինք։ Որովհետեւ Տիար Կ. Նաւասարդ շաբաթէ մ'ի վեր պաղատութեան մը հետեւանքով սիպտուեցաւ տուն փակուիլ, իսկ Արգամ կ'գրէ մեզի հետեւեալը. «Այսօր ձեզի Թղթակցութիւն մը պիտի ղրկէի, բայց առայժմ նշանակելի բան մը չկայ քարոզէն զատ։ Ամեն տեղ քարոզ, եկեղեցիները, լրագիրներուն մէջ։ Վարչական ժողովները պատառ առած են եւ քարոզիչները անդադար կը շրջին Թաղէ Թաղ քարոզ տալու համար։ Քանի մը խնդիրներ կան, որոնց մասին տակաւին որոշ տեղեկութիւններ կը պակսին։ **Ուրիշանդակ** առաւօտեան ԹերԹ պիտի ըլլայ նոր խմբագրական կազմակերպութեամբ, բայց վերջնական կարգադրութիւն մը չկայ։ Հետեւապէս, յառաջիկայ շաբԹուան մէջ ընդարձակ Թղթակցութիւն մը կը ղրկեմ անվրէպ։»

Ե. Ա.ՐՄԷՆ ԵՒ Ա.ՐԳԱՄ

Ինչպէս պիտի տեսնեն ընթերցողը ներկայ թիւին մէջ յօդուած մ'ունի Վաս սիսի Մեծ. խմբագրապետը. Թերեւս զարմանալի Թուի ոմանց, որ ԹերԹի մը խմբագիրը ուրիշ ԹերԹի մը մէջ յօդուած գրէ ինչ որ անսովոր բան մ'է մեր հայ խմբագիրներուն համար, Թէեւ խիստ բնական եւ սովորական բան մ'եղած ըլլայ մեր եւրոպիոյ պաշտօնակիցներուն մէջ։ Սիրով կ'հրատարակենք մեր յարգելի պաշտօնակցին եւ երբեմնի աշխատակցին պատասխանը,—որքան ալ որ հանդուգն չըլլանք իր պարզած փաստերուն,—մեր Կ. Պոլսոյ մանաւանդ Թղթակցին Արգամի՝ դէմ, նախ որ անկողմնակալութիւնը այդ պարտքը կ'դնէ մեր վրայ եւ երկրորդ ե. Արմէնի յօդուածին այս անգամի քաղաքավար ոճը կրկին կ'սիրպէ մեզ չՔերանալ մեր անկողմնակալ դերին մէջ, մանաւանդ որ ո՛ եւ է կանխակալ կարծիք մը, զգացում մը, կամ նախանձ մը չենք տածեր ո՛չ միայն Վասպի եւ անոր խմբագրին՝ այլ առհասարակ բոլոր մեր պարբերականներուն նկատմամբ, որոցմէ ոմանք իրենց աՔելութիւնը եւ ոխակալութիւնը ակներեւ ցոյց կուտան, ամեն անգամ որ առիթը ներկայացած կ'կարծեն։ Այս փոքրոգութիւններուն բարեբաղդաբար անտարբեր եւ շատ բարձրէն նայելու սովորութիւն ունինք, ինչ որ հեզգիեէ պիտի հասկնան, որքան հատունայ իրենց տարիքը եւ քԹանայ իրենց սուր կարծած գրիչը։

Լ Ր Ա Ֆ Ա Գ

ՄԵԾ ԱՂԱՆԴԻՆ

ԱԶԳ. Հիւանդանոցի Պատ. Հոգաբարձութիւնը կազմած է խնամակալուհի Տկնոց մարմին մը, հիւանդանոցի ներքին մատակարարութեան և առօրեայ պիտոյքներուն գոհացում տալու համար, քանի որ բացայայտ է Թէ այդ տեսակ հաստատութիւն մը կարօտ է փափուկ ձեռքերու ժիր միջամտութեան՝ աւելի կանոնաւոր ու նախանձելի վիճակ մ'ունենալու համար։ Հետեւաբար խնամակալուհի ընտրուած են հետեւեալ Ագնուհի տիկնայք. Երանուհի Պ. Տիլպէր, Խաչուհի Ս. Թագուրեան, Սրբուհի Ա. Պերկամպեան, Ագապի Գ. Խորասանճեան, Մարիամ Մ. Ձէլէպեան և օրիորդք՝ Լուսի Պ. Պարթիգպանեան, Մարի Սիմոնեան։

ՀՈԳ. – Որբախնամ ընկերութեան անդամները սկսած են հանգանակութեան ելնել շուկաները, իրենց հատ ատութեան ի նպաստ դրամ հաւաքելու և իրենց պիւտճէն կանոնաւորելու համար, նկատելով որ ներկայ ձմեռնային շրջանին մէջ ի նպաստ որբանոցին ո և է երեկոյթ չէր սարքուած,

ՅԱՋՈՐԴ Թիւով պիտի հրատարակենք մեր մեծայարգ աշխատակից և փաստաբան-գրագէտ, Մեծ. Գէորգ էֆ. Պուպլիի կարդացած դամբանականը, ողբացեալ Գարեգին Ցովհ. Թաթազեանի դագաղին վրայ։

ԺԱՄԱՆՈՒՄ

ՏԻԱՐ Տիրան Գասպարեան որ ապահովագրական գործերու համար Պօլիս ուղեւորած էր, անցեալ շաբթուան մէջ քաղաքս վերադարձաւ,

ԱՅՏԸՆԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ պատիւ ունի ծանուցանել Թէ՝ 1908 Յունիս 1է (Ն.Տ., ըսկսեալ, Իզմիր փոխադրուած բոլոր վաճառքները կայսրանէ կայսրան պիտի փոխադրուին։ Այն վաճառքները՝ որոնք ուղարկողներու կողմէ պիտի խնդրուին՝ պիտի կրնան ղրկուիլ քարափի կայսրանը, յաւելուածական 10 փարա կենդլնարին վճարելով։ Բունձայի կայսրանը յանձնելի վաճառքները և արմտիքները վակօնները պիտի փոխադրուին ընկերութեան նաւամատոյցը ներկայ պայմաններով։ Իսկ իրենց ապրանքները քաղաք փոխադրել ուզողները պիտի կրնան առանց զատ կայսրանի մէջ տեղաւորելէն։ Քաղաքին մէջ յանձնումը դիւրացնելու համար, ընկերութիւնը փոխադրութեան մասին հարկ եղած տեղեկութիւնը պիտի ընէ, իրաքանչիւր կենդլնարին 5 փարա քարափի կայսրանէն և 15 փարա Բունձայի կայսրանէն փոխադրութիւններուն համար առնելով,

Նաև ընկերութիւնը պատրաստ կ'ըլլայ ծանուցանելու Թէ յառաջիկայ Յուլիս 1է (Ն. Տ.) սկսեալ, յաւելուածական 10 փարա կենդլնարին պիտի առնէ վակօնները բեռցնելու և փոխադրելու իրրև վարձատիր, այն ցուցնելներուն համար, որոնք պիտի փոխադրուին Բունձայի և Քէմէրի կայսրաններէն, Այս Ամսոյն և Հալբատունարի ջաղացքներուն յանձնուելու համար։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՍՏԱՓԱՆՔ Աղեք. էֆ. Փանոսեանի հրատարակած **Այգեկութի** առաջին հատորը, որ կ'պարունակէ հեղինակին ատատ ու անդ ցրուած բերթուածները, վանկական տաղերը, փանթէզիները, ստար հեղինակներէ Թարգմանած ոտանաւորները և.ն. և.ն. ։ **Այգեկութի** մասին՝ անշուշտ կ'յիշեն ընթերցողը, որ՝ գրած ենք Եռամսեայի մէջ, հրատարակելով Փանոսեան էֆէնտիի մէկ հատուածը, **Ներնաբարձը**, որ այնքան ախորժանօք կարդացուեցաւ ու գնահատուեցաւ, հետեւաբար կրնան երևակայել ընթերցողը որ ամբողջական գործը որքան, աւելի մեծ հրապոյր մը պէտք է ունենայ, դրուագրուած 5 ղրուշի համեստ գինը, ամեն քսակի համար մատչելի է, և որմէ ունենալ փափաքողը կրնան նաև դիմել գրատունս։ Կ'յուսանք Թէ Փանոսեան էֆ. պիտի հրատարակէ հետզհետէ իր **Այգեկութի** Բ. Գ. Դ. և Ե. քաղուածներն ևս։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.— Տիկին Մ. Էրզերեան փոխան Ծաղկեպսակի վասն հանգուցեալ Ցակոբ Զաքարեանի՝ 2 մէճիտ։ Տիար Թագուր Մ. Սրմեան 10 ֆր. Այրի Տիկին Մ. Պալեօգեան 1 կալօ ձէթ եկեղեցիին համար։ Այրի Տիկին Անուշ Ղ. Պապաեանեան ի յիշատակ իր հանգուցեալ ամուսնոյն 100 հատ բաճուկ։

Խմբագիր-Տնօրէն Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ ✱ Տպագրութիւն Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ

ՎԱՀԱՆ ՋՄԻՒՌՆԱԿԵՍԵԱՆ

Ս՝ԵՒ՛ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆՔ ԺԱՄԱՑՈՅՑԻ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՊՐԱՆԱՑ

ԿԵՊՐՈՆԱՏԵՂԻ

ՇՈՒՔԱ - ՊԵՏԷՍԹԷՆ ԹՒ 14

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՉՈՒՔԱ - ՊԵՏԷՍԹԷՆ ԹՒ 40

Սոյն վաճառատանդ մէջ միշտ պատրաստ կը գտնուին **20,000** *կտոր ժամացոյց ոսկիէ, արծաթէ, Նիքէլ սև, պատի և գրպանի ժամիչ ոսկիէ շղթաներ արանց և կանանց համար ա-մենայն տեսակ ու ընտիր եւ անխարդախ ոսկիէ ըլլալուն մասնաւորա-պար կ՝երաշխաւորուին։*

Այնինչ յաճախորդաց ու շադրութիւնը կը հրաւիրեմ որ անոնք կոչքլամ՝ներէ չը չլմորին, ի վերջոյ յուսախաբ պիտի ծնան, վաճառատանդս հանրածանօթ պատուաւորութիւնը ու երկարամեայ աւանդական ուղղամտութիւնը կրնայ գրաւա-կան մ՝ըլլալ իրենց իմ, երկու վաճառատուններս դիմդիմ՝ կատարելապէս գոհ պիտի ծնան իրենց կատարած գնումէն։

Մասնաւորապար մեր գաւառացի արհեստակից եղբարց ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ մեր վաճառատանդ վրայ, ժա-մացուցիչներու ու ապրանաց տակունութեան մասին փոխանակ յանձնակատարներու միջոցաւ ապսպրանքներ ընելու, լաւ ևս չէ՞ եղիէ անգամ մը փորձեն մեզի հետ գործելու, զի մենք Ամերիկեան և Եւրոպեան էն հսկայ գործարանատէրներուն հետ մասնաւոր պայմանագիրներով կապուած ըլլալով ու ա-մենադոյն չահը մեզի բաւ համարելով. պիտի կարենամք շատ աւելի նպաստաւոր պայմաններով իրենց ուզած տեսակ-ները հայթայթել։

Ժամացոյցներու յարդարութիւն երաշխաւորեալ։

Médaille d'Or de l'Exposition d'Athènes 1903

ՀՈՎԱՆՈՑՆԵՐՈՎ ԶՍՌԱՆ ԱՐԹԻՒ ԷՖԷԼԷՐ

Ի ցոյց գրած է կանանաց հա մարտ գոյնզգոյն, փիմացկուն ու ճաշակաւոր հովանոցներու հիանալի գանազանութիւն մը, հովանոցներ՝ որոնց շքեղութիւնը ԿԸԳԵՐԱԶԱՆՑՆԷՆ նոյն իսկ ԵՒՐՈՊԻՈՅ ՄԷՋ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐԸ։

ՆԿԷՔ Ա՛ՆԳԱՄ ՄԸ ՏԵՍԱՆԵԼՈՒ

ու վստահ եղէք թէ նոյն իսկ ձեր ամենէն պժգաստահաճները պիտի գոհանան ամէն տեսակ կէտերով, — Նրբութիւն, Նորոյթիւն, Ճաշակաւորութիւն։

ՈՒՇԱԴԻՐ ԸԼԼԱՔ

մօտ պիտի գտնէք նոյնպէս, Հովհարներ որոնք գեղ վերջերս ստացած է, Պարասոլներ, Հեռադիտակներ, Զինքի կոդմիներ, Գաւազաններ, գարպարանքի առարկաներ եւն. եւն.

Գաւառի գնողներուն հմար ☞ „ԷՖԷԼԷՐ„ ի հասցէն

ՅԱԿՈԲ ՊՈՍԹԱՆՃԵԱՆ

Շիշլեցիներ Փողոց — Ի Զ Մ Ի Ր

ESTABLISHED 1782

PHŒNIX ASSURANCE COMPANY Lᴰ OF LONDON

Դրամագլուխ և պահեստի գրամ Ա. Ո. 4,500,000

Տարեկան հասոյթ Ա. Ո. 1,500,000

«**ՖԷՆԻՔՍ**» 122 տարիէ ի վեր հիմնուած ոսկ հրդեհի ապահովագրութեան Ընկերութիւն մ'է և ցարդ հատուցած է աւելի քան 27,000,000 Ա. Ո. վնասուց համար։

«**ՖԷՆԻՔՍ**» կ'ապահովագրէ հրդեհի դէմ շէնք, կարասիք և ապրանք յոյժ նպաստաւոր պայմաններով, Դիմել առ

Լիազօր Ընդհ. Գործակալ Իզմիրի և Գաւառաց

F. BLACKLER

ROYAL EXCHANGE ASSURANCE

BRANCHE MARITIME

ETABLIE A LONDRES EN 1720

Ծովային Ապահովագրական Ընկերութիւն

խիստ նպաստաւոր պայմաններով։

Մանաւոր պայմանագրութեամբ մը ընկերութիւնս կապահովագրէ նաև կրակի արկածներ, 10 օրուան պայմանաժամով մը մինչեւ նաւահանգիստներ (Docks) *ալ ինչպէս Անգլիա նոյնպէս և դիմացի ծովեզրեայ ալ, ինչպէս Պարսկաստան, Հնդիա, Համպուրգի են. են.։*

Իզմիրի Ներկայացուցիչ

F. BLACKLE

ՈՒԵՍՏԵՐՆ

"WESTERN"

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ 1851 ԻՆ

Այս անգլիական կարեւոր ընկեր հինիւր կապահովէ ընդդէմ հրդեհի, և ծովային վտանգներու։

Իզմիրի ընդհանուր գործակալը տրամադրած է յատուկ ընկերութեան ապահովագրեր կնքելու և աւելն արդարացի պահանջումներուն հատուցամ տալու փութաջանկի և մեծ առատաձեռնութեամբ։

Ընդհ. Գործակալ Իզմիրի եւ Այտընի Կուսակալութեան

ROYAL EXCHANGE ASSURANCE

ՓՈՍՏԱՐԱՆԱՅԻՆ ԵՎ ԿԵՆՍԱԿԵՐՊԱԿԱՆ

FIRE AND LIFE

C. WHITTALL & Co.

GENERAL AGENTS

Constantinople, Galata, Voyvoda Han, Wolstay

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳԼԽԱՎՈՐ ՆԿԱՏՈՒՄՈՎ

ԱՄԵՆԱՀԱՐՍՏ Ե ԱՄԱՆԱՉԱՆԱՉ ԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ

ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՍՏԱՐԱՆԱՅԻՆ ԵՒ ԿԵՆՍԱԿԵՐՊԱԿԱՆ

Հիմնադրուած 1720ին — Կեանքի վերաբերեալ

Գոյք ընկերութեան £3000,000 ոսկիով: Վճարուած տարի-

Ընկերութեան ակտիւքն է ամերիկեան արտօնագրուած

Երկու տարուան կամ աւելի ապահովագրութեանց համար տուած

ԿԵՄՆՔԻ ՃԻՒՂ

Ընկերութիւնս ամենանպաստաւոր պայմաններով կ'ապահովագրէ

1° Ուրուղջ կեանքի տեւողութեան վրայ

2° Խառն ապահովագրութիւն

3° Ընկերութեան ապահովագրութեանց համար դիմել բնդհանուր

Ուրի ժամադանութեանց համար դիմել բնդհանուր

Ընկերութեան ապահովագրութեանց համար դիմել բնդհանուր

C. WHITTALL & Co.

C. O. OSCAN — ՀԱՄԱՐ

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
ՍՏԵՓԱՆ ԻՓԼԻՋՃԵԱՆ
ՖՐԱՆԿԱՑ ԹԱՂ

Պատիւ ունինք ծանուցանել մեր Յարգոյ Յաճախորդաց թէ վերջին նորաձեւութեանց ամենագեղեցիկ տեսակները եկած են. նոյնպէս ստացած ենք ֆլանելէքներ Viyella ֆանելաներ, Dentsի ձեռնոցներ, Wolseyի ֆանելա շապիկ և combinaisonներ, անգլիական հովանոցներ Dentelels և բազմազանգրքի հարուստ տեսակներ, նաև կանանց Manteauxներ ամէն և վերջին գիներով.

ԾԱՆ· *ԱՄԵՆ ԱՐԿԱՒԻՇԱՌԹԻ ՕՐԵՐՈՒ ԿՐ ԾԱԽՈՒԻՆ ԿՏՈՒՐ ԱՒՄԱՆԴՆԵՐ.*

BANQUE D'ORIENT
ՊԱՆՔ Տ'ՕՐԻՍԱՆ

Հաստատուած Յունաստանի Ազգ. և Տրչանտի Ազգ. դրամատան կողմէ

Գրամապլուս ամբողջութեամբ վրուած ֆրանք 10,000,000

կիզբոնատեղի **ԱԹԵՆՔ**

Մասնաճիւղ Կ. Պոլիս, Իզմիր, Սկանդրիա, Ալեքսանդրիա, և Գահիր

Գործակալութիւն ի Համպուրգ

Պանք տ'Օրիան գրամատունի ամէն տեսակ գործակալութիւններ կ'ընէ, ինչպս՝ գանձում և զեղչում Առևտրական թղթերու, հեռագրական վըր ճարմանք, առուծախ փոխագրերու և գրամներու, Աշխարհի դրամատնաքաղաքներու վրայ կուտայ վարկերու բացման գրեր, առուծախ ամենէ տեսակէ արժէթուղթերու, բացում ընթացիկ հաշիւներու, գրաւ արժէթուղթերու և ապրանքներու վրայ և.և.և.

Ա Ի Ա Ն Դ Ն Ե Ր

Պանք Տ'Օրիան կ'ընդունի գրամի Աւանդներ հետեւեալ տոկոսով

1 1/2 %	3	*ամսուան աւանդի մը համար*
2 %	6	» » » »
3 %	1	*տարուան* » » »
3 1/2 %	2	» » » »
4 %	3	» » » »

Բարեգործական հաստատութիւններու աւանդներն վերեւի տոկոսէն 1/2 % աւելութիւն մը կ'ընդունին:

Ի տես վճարելի աւանդներուն համար՝ միայն անձի մը կողմէ և 100 Օսմ. ոսկիէ ոչ աւելի, Պանք տ'Օրիան տարեկան 2 1/2 տոկոս մը կը յատկացնէ:

Պանք տ'Օրիան հաստատութեան տրամադրութեան տակ դրած է, աննշան վարձքի մը փոխարէն իր հաստատութեան մէջ գտնուած դրամարկղներն, հոն գրամ և արժքաւոր առարկաներ պահելու համար:

GRANDS MAGASINS
DE LA RUE FRANQUE — SMYRNE

P. XENOPOULO & C.ie

ՍԵՓ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆՔ ՖՐԱՆԿԱՑ ԹԱՂԻ

Բ. ՔՍԷՆՕՓՈՒԼՕ ԵՒ Ը.ՆԳ

Յուշադրութիւն

ԳԱՐՆԱՆ ԵՒ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐՈՒՆ

ԻՒՆԻՕՆ ԵՒ ՖԷՆԻՔՍ ԷՍՔԱՆԵՕԼ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՔ

ՀՐԴԵՀԻ, ԿԵՆՔԻՒ ԵՒ ԱՐԿԱՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

ՓՈՂՈՑ 59 ՆՈՅՆ

Rue de l'Arcade.

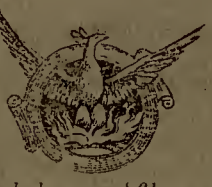

ՀԻՒՍՏԱԾԵԱԼ

1864ԻՆ

Դրամագլուխ. պահեստի կապուածներ ապիկի բան 80,000,000

ԵՐԱՇԽԻՔ ՅԻՇԵԼ.— Եւ ոչ մէկ ընկերութիւն ԻՒՆԻՕՆ և ՖԷՆԻՔՍ ԷՍՔԱՆԵՕԼ Ընկերութեան չափ առաւելութիւններ կրնայ տալ։ Որովհետև իր ապահովութեան ապրմադրելի գումարը (garantie) ապահովագրեալներու դրամագլխին համեմատութեամբ հարիւրին դէմ 280 առաւելութիւն ունի, և քէ իր սակերու աճանութեան դէմ և ոչ մէկ ընկերութիւն կրնայ մրցիլ։ Տրուած տոքերկան շահաբաժինները կանխիկ են ու առաջին տարիէն կը վճարուին։ Եւ ամենէն աւելին կայ, մարդ ԻՒՆԻՕՆ և ՖԷՆԻՔՍ ԷՍՔԱՆԵՕԼ Ընկերութեան ապահովագրութեամբ կրկին անգամ ապահովագրուած կ'ըլլայ, որովհետև պայմանաժամին և կամ մահուան պարագային ապահովագրուած գումարը առաջուընէ հաս Ընկերութիւնը քացէն avenant մըն ալ կուտայ որուն ոյժովը (և ատ առանց աճեմի մը ելլի վճարելու) արկած մը պատահած ատեն՝ բացի [illegible] ուելէն եւ ուրի ապահովագրութենէն ԻՒՆԻՕՆ ՖԷՆԻՔՍ ԷՍՔԱՆԵՕԼ [illegible] [illegible] կամ կէս և կամ մէկ հինգերորդ գումար մըն ալ բացի (ապրիմի [illegible] [illegible] [illegible]

HYGIÈNE BEAUTÉ

CRÊME SIMON

Վայելչասէր կիները

ՈՐՈՆՔ ԿՈՒԶԵՆ ՊԱՀՊԱՆԵԼ

ԻՐԵՆՑ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԷՏՔ Է ԱՄԵՆ ՕՐ ԳՈՐԾԱԾԵՆ

ՄԷՋՔԵՔՍ

ՔՐԷՄ ՍԻՄՈՆԸ

ԿԼԻՍԷՐԻՆՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՐԴԱԼ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՏՈՂԵՐԸ

ԿՆՈՋ ՄԸ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ կատարեալ չըլլար՝ առանց գոյնի, մաքրու Ձեան, Բոլոր այն տիկինները որոնք հոգը ունին այս Ձանկագին մասերը անկորուստ պահելու, պէտք է բացարձակապէս մերժեն գործածութիւնը այն ժամանակին արտադրուԹիւններու ն որոնք շռնդալից ոչխլամներով ծախու կ'հանուին Գործածուած նախնական նիւԹերուն ատորին տեսակէ ըլլալն է որ ներելի կ'ընէ այդքան ժամ ծախել զանոնք, Այս պատճառու նուազ ստորին տեսակները պատրաստուած են մեդրամոմով կամ օճառով, որոնք օդին մէջ կ'չորնան, և միւս տեսակները, աւելի վտանգաւոր մարԹին համար, կ'պարունակեն այն տեսակ ճարպեր որոնք կ'ԺԹռին և քիչ առեն էն առաջ կ'բերեն անդարմանելի կարմրուԹիւններ և խորշոմներ,

Մինչ ՔՐԷՄ ՍԻՄՈՆԸ հնարուած 1860ին, զուտ նշանի **կլիսէրօլ**ով բաղադրուած՝ առանց ո՛րևէ նիւԹի, իրապէս առողջապահական արտադրուԹիւն մըն է, բովանդակ աչխարհի մէջ բոլոր վայելչասէր կիներէն ընդունուած է և նոյն իսկ իւր անհուն յաջողուԹեան պատճառու է որ բազմաԹիւ կեղծ նմանուԹիւններ երեւան կ'ելլեն ամէն օր

1900ի Տիեզերական Արուեստահանդէսին մէջ արժանացած է Ոսկի Մետալի,

Ներկայիս ՔՐԷՄ ՍԻՄՈՆի գինը աւելի բարձր է կեղծ պատրաստուԹիւններու գինէն և՝սակայն պատճառը իսկապէս իր նախնական նիւԹերուն ազնիւ տեսակէ ըլլալն է; որովհետև բոլոր ծախողները կ'խոստովանին Ձէ հակառակ անոր համեմատաբար բարձր գնոյն նուազ կ'չահին նմանօրինակ ուրիշ տեսակներու վրայ;

Բնաւ մի վարանիք ուրեմն պահանջել ճշմարիտ **ՔՐԷՄ ՍԻՄՈՆ**ը, միշտ լաւ ուշադրուԹիւն ընելով վերևի վաճառանիշին և յաւէտ երիտասարդ ու Ջարմ պիտի մնաք, մինչդեռ մեր դրացուհիները պիտի պառաւնան ցաւելով իրենց սխալ խնայասիրուԹեան վրայ